

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Natálie Střídová

Vybrané otázky vzniku manželství

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vznik manželství vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 118 673 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne.....

.....

Natálie Střídová

Seznam použitých zkratek:

NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník
LZPS	Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
zákon o rodině	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Obsah

Prohlášení o původnosti práce:.....	2
Seznam použitých zkratk:.....	3
1. Úvod.....	6
2. Historický vývoj institutu manželství	9
2.1. Římskoprávní pojetí.....	9
2.2. Pojetí manželství dle pohanských Slovanů.....	10
2.3. Pojetí v kanonickém právu	11
2.4. Reformy v tereziánské a josefínské době	13
2.5. Pojetí dle rakouského Všeobecného občanského zákoníku.....	15
3. Současná právní úprava manželství	17
3.1. Pojem a význam rodiny	17
3.2. Formy soužití	19
3.3. Pojem, význam a účel manželství.....	21
3.4. Předpoklady vzniku manželství	22
3.5. Formy uzavření manželství.....	24
3.6. Předoddavkové řízení	25
3.7. Manželská práva a povinnosti.....	28
4. Zdánlivost a neplatnost manželství	30
4.1. Zdánlivé manželství.....	31
4.1.1. Náležitosti rozhodné pro vznik manželství	32
4.1.2. Následky určení zdánlivosti	35
4.2. Neplatné manželství.....	36
4.2.1. Zákonné překážky.....	37
4.2.2. Další důvody pro prohlášení manželství za neplatné	39
4.2.3. Zahájení řízení o neplatnosti manželství	40
4.2.4. Následky prohlášení manželství za neplatné	41
5. Stejnopohlavní manželství a registrované partnerství.....	43
5.1. Manželství stejnopohlavních párů v České republice.....	43
5.2. Manželství stejnopohlavních párů v jiných evropských státech.....	44
5.2.1. Rakousko	44
5.2.2. Německo.....	45
5.2.3. Švýcarsko	46
5.3. Registrované partnerství	46
5.4. Rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.....	48

6. Závěr.....	51
Seznam použitých zdrojů.....	54
Shrnutí práce v českém a v anglickém jazyce	59
Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce	61

1. Úvod

Téma vzniku manželství je po celou dobu své existence velmi populární. I dnes se jedná o velice aktuální právní oblast, jež se dotýká života téměř každého jedince. Na základě tohoto důvodu rozeberu podrobněji tuto sféru manželského práva včetně svých právních úvah ohledně dané tematiky. Dle dat Českého statistického úřadu bylo v roce 2020 uzavřeno 45 415 manželství.¹ Takové číslo je jasným ukazatelem, že lidé chtějí žít v manželství a vstupují do něj. S tím souvisí potřeba neustálého vývoje této právní problematiky, která se bude snažit vyvinout daný institut manželství do perfektní podoby. Na aktuálnost má v neposlední řadě také vliv zákonodárna iniciativa, konkrétně podání návrhu novely zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen NOZ), jenž by umožnil uzavřít manželství osobám stejného pohlaví. Hlavním účelem této novely mělo být zrovnoprávnění práv a povinností manželů stejného pohlaví s manžely opačného pohlaví, které se v mnoha ohledech liší.² K prosazení takové změny nakonec nedošlo. Vzhledem k vytvoření nové vlády se dá ale předpokládat, že dojde v budoucnu k opětovné diskuzi o tomto tématu, a proto není zavedení institutu stejnopohlavního manželství do budoucí právní úpravy jednoznačně zavrženo.

Dle statistik je přesto počet uzavřených sňatků na území České republiky poměrně nízký, a to vzhledem ke sňatečnosti v minulém století. Zapříčinění můžeme jistě najít v sociálním vývoji ve společnosti, v potřebě žít svobodně bez manželských závazků či v aktuálním čísle rozvodovosti, který se blíží 50 %. Dlouhý a složitý proces rozvodu se tak stává důvodem, kvůli kterému nechtějí lidé vstoupit do manželství. Z tohoto důvodu by bylo dobré se podívat na to, jestli na ono číslo sňatečnosti nemá vliv stávající právní úprava. Je tedy vhodné, aby bylo toto téma zpracované v diplomové práci, a aby byly prozkoumány a analyzovány postupy a možnosti využití daných právních institutů. Výzkumnou otázkou tedy bude zkoumání toho, zda je současná právní úprava dostatečně efektivní a zda odpovídá sociální realitě.

Tato diplomová práce se bude zabývat aktuálně účinnou právní úpravou vzniku manželství a jeho následků v České republice, obsaženou zejména v zákoně č. 89/2012 Sb.,

¹ Český statistický úřad. *Sňatky a rozvody* [online]. [cit. 9. března 2022]. Dostupné z: [Sňatky a rozvody | Století statistiky \(czso.cz\)](#).

² Advokátní deník. *Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry* [online]. 29. dubna 2021 [cit. 8. března 2022]. Dostupné z: [Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry - Legislativa - Advokátní deník \(advokatnidenik.cz\)](#).

občanský zákoník a dalších souvisejících předpisech, které se dají stále považovat za „nové“ právní předpisy, a proto považuji za vhodné a především užitečné, dotčená ustanovení z těchto předpisů rozebrat a analyzovat jejich dopad na vznik manželství. Tedy zjistit, zda opravdu plní svou úlohu zamýšlenou zákonodárci. NOZ převzal většinu této široké materie z předchozího zákona č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen zákon o rodině), tudíž je možné, že v práci budu odkazovat též na tuto starší právní úpravu.

Samotný text práce jsem rozdělila do šesti kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. Když opomenu úvod a závěr, tak v druhé kapitole diplomové práce bych chtěla čtenáře podrobněji seznámit s historickým vývojem institutu manželství, jenž měl obrovský vliv na podobu dnešní právní úpravy. Jeho kořeny sahají až do období římského práva, odkud započnu jeho historii podrobněji zkoumat. Historicky nebylo manželství chápáno vždycky tradičně, jako svazek muže a ženy, a naopak se měnilo poměrně hojně napříč celým světem, kde docházelo k častým reformám manželského práva. A proto je určitý vývoj a změna v této právní oblasti na místě. Podíváme se právní změny, ke kterým v průběhu času docházelo a analyzuji, jestli měly vliv na dnešní právní úpravu.

Ve třetí kapitole se věnuji problematice vzniku manželství dle současných právních předpisů. Ze začátku vymezím obecný pojem rodinného práva, rodiny a manželství. Budu se zabírat předpoklady, které musí předcházet vzniku manželství. Konkrétně vymezím právní jednání, kterým manželství vzniká, celý jeho proces, jenž obsahuje například zasnoubení, předoddavkové řízení a samotný sňatečný obřad, který musí splňovat určité náležitosti, aby bylo manželství uzavřeno platně. Dále se budu v této kapitole věnovat dvěma formám uzavření manželství, tedy občanskému a církevnímu sňatku, a rozdílům mezi nimi. A nakonec si ještě blíže představíme následně vznikající vztahy mezi manželi, konkrétně jejich práva a povinnosti a s tím související rozdělení.

Stěžejní bude čtvrtá kapitola se zaměřením na případy, kdy nejsou splněny určité náležitosti, a manželství tak trpí vadami. Konkrétně se bude jednat o neplatnost či zdánlivost manželství. Zde vymezím určité situace, kdy bude možné manželství prohlásit za neplatné či zdánlivé, a to co možná nejpřesněji, i pomocí judikatury a komentářových publikací. Budu zde analyzovat cíle právní úpravy a její problematické aspekty dle judikatury, zejména bych chtěla identifikovat, do jaké míry se podařilo správně nastavit pravidla neplatnosti a zdánlivosti manželství. Tuto kapitolu své diplomové práce považuji za nejdůležitější a shledávám zde největší přínos pro čtenáře, neboť by měla obsahovat největší množství přidané hodnoty.

V poslední kapitole bych rozebrala kontroverzní téma homosexuálního manželství v České republice v porovnání s institutem registrovaného partnerství. Vyjmenuji a zdůrazním práva a povinnosti, které se u jednotlivých institutů odlišují. Dále se podíváme na právní úpravu zavedení manželství pro všechny napříč několika evropskými státy, která může sloužit jako podnět pro zavedení takového institutu v České republice. Jedná se nepochybně o část práce, která s daným tématem úzce souvisí a v dnešní době je to velmi aktuální z výše zmiňovaných důvodů.

Jak jsem již výše uvedla, práce samozřejmě nebude jen teoretická, ale zejména díky judikatuře a další odborné literatuře, jako jsou například komentáře, se zaměřím i na praktické využití dané problematiky v reálném světě. Při vytváření textu jsem používala výklad jazykový, historický a v neposlední řadě výklad logický a teologický. Při používání citací jsem postupovala dle vnitřní normy Právnické fakulty Univerzity Palackého č. PF-B-21/06, která stanoví základní náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V případě citování ze zdrojů, jejichž citační norma se ve vnitřní normě nevyskytovala, jsem podpůrně využila normu ČSN ISO 690.

2. Historický vývoj institutu manželství

2.1. Římskoprávní pojetí

Klasická římská rodina se bezesporu odlišovala od nynějšího pojetí rodiny, a to zejména tím, že se jednalo o jednotné společenství osob a majetku, kde měl hlavní postavení *pater familias*, otec a hlava rodiny. O tento post mohl usilovat pouze a jedině dospělý muž, Říman, jenž neměl právní vazby ke své původní rodině. Jinak řečeno to znamená, že jeho *pater familias* zemřel nebo ho zprostil rodinného svazku tzv. emancipací. V tomto případě, pokud by onen muž vstoupil do římského manželství a v tomto svazku se mu narodily děti, stal by se *paterem familias* a hovoříme o vzniku skutečné římské rodiny. Manželství bylo chápáno jako svazek, jenž byl uzavřen v zájmu muže, zabezpečit trvání rodu a byl vyžadován úmysl muže vzít si ženu a mít s ní děti.³

Před vznikem manželství muselo dojít k zasnoubení (*sponsalia*). V klasickém právu však takový slib snoubenců nebyl právně závazný a nevznikaly tak z něho žádné právní následky. Zatímco v poklasickém právu naopak, neboť pokud by zrušil snoubenec zasnoubení bez důvodu, ztratil by závdavek (*arrha sponsalicia*). Závdavkem se rozuměly peníze či předměty, které dal snoubenec otci své snoubenky.⁴

Aby manželství vzniklo, bylo podmínkou mocenské právní pouto, spočívající na dodržování tří pár práv a povinností. První byla moc nad manželkou, tzv. *manus*. K úplné moci nad manželkou mohlo dojít třemi způsoby, buď formou sakrálního obřadu (*confarreatio*), symbolickou koupí od jejího otce (*coemptio*) nebo setrvání manželky v manželství po dobu jednoho roku (*usus*). Druhým byla otcovská moc, *patria potestas*, jenž znamenala úplnou moc nad dětmi, jež zahrnovala i právo otce disponovat s životem a majetkem, co nabyly. A poslední skupinou práv a povinností byla tzv. *mancipium*, což spočívalo v ovládnutí osob, které se do rodiny dostaly dočasně.⁵

Podmínkou pro vznik manželství bylo římské občanství, neboť jen zásadně Římanům náleželo oprávnění uzavřít sňatek, tzv. *ius conubii*. Velice výjimečně mohli *ius conubii* obdržet i cizinci. Další podmínkou byla dospělost. Mohli se ženit pouze chlapci od 14 a dívky od 12 let. Osoby pod otcovskou mocí museli získat souhlas otce rodiny k manželství neboli souhlas

³ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 53-54.

⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 22.

⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto knihkupec, 1910, s. 463-469.

patris familias. A poslední náležitostí bylo duševní zdraví snoubenců. V té době existovaly i překážky, které bránily vzniku manželství. Jednalo se o příbuznost partnerů, vztah poručenství nebo příslušnost k jiné společenské či náboženské vrstvě.⁶

2.2. Pojetí manželství dle pohanských Slovanů

Tehdy, když ještě Slované uznávali pohanský kult, považovali za jedinou rodinnou instituci manželství. Monogamní a polygamní svazek měl stejné postavení. Přesto polygamie nebyla tak častá, neboť vyžadovala určité bohatství, aby se mohl muž postarat o více hospodářství. Monogamie tak s přehledem převyšovala. Když chtěli vstoupit jedinci do manželství, nic jim v tom nebránilo, narozdíl od aktuální české úpravy. Dalo by se říct, že ohledně překážek bránících vstupu do manželství, jako je například pokrevní příbuzenství, panovala jistá volnost. Rozhodně se nejednalo o nějaké obyčejové normy. Spíše se takovým sňatkům vyhýbali, neboť tušili, že to není zdravé.⁷

První pradávnu formou, jak uzavřít sňatek, byl únos ženy. Muž unesl děvče z cizí rodiny, což si tato rodina nenechala líbit a většinou to oplácela krevní mstou. Tento obyčej provozoval jak chudý, tak bohatší lid a stal se tak zakořeněným zvykem, jenž se objevoval až do 19. století. Tento akt násilí se však nemohl dlouho udržet a vznikla nová forma uzavírání manželství, a to sňatek koupí. Představovalo to dohodnutí mezi rodinami o kupní ceně za ženu, kterou za ní muž zaplatil. Pro pohanské Slované to bylo velmi přirozené, neboť ženy měly nižší postavení než muži a byly jim podřízené.⁸

Kupní cenou se rozumělo věno a muselo jít pouze o věci movité. Pověstí dávali obilí či dobytek a bohatší jedinci platili svými otroky. Kupní cena tak nepředstavovala peníze, ale věci, a tudíž se uzavírala spíše smlouva směnná. Později se rozšířilo placení penězi, a proto až tehdy se jednalo o smlouvu kupní. Smluvními stranami tedy nebyla žena, ani muž, nýbrž pouze rodiny od nevěsty a ženicha. Tento způsob sňatku byl známý a praktikoval se již ve Starověkém Řecku a Římě. Tradičně obřad spočíval v přenechání ženy manželově rodině a na druhé straně musel muž odevzdat věci či peníze manželčině rodině. Obřad ale býval zakončován tím, že manželé zalehli před svědky do lože, a popřípadě tam vykonali tělesný akt. Až tímto aktem manželský poměr vznikl. Obě formy vzniku manželství existovaly vedle sebe,

⁶ HRDINA, Ignác Antonín. *Sylabus římského práva soukromého*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 26-32.

⁷ SATURNÍK, Theodor. *Život starých Slovanů. O právu soukromém u Slovanů v dobách starších*. Díl II. Svazek 2. Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1934, s. 37-40.

⁸ NIEDERLE, Lubor. *Život starých Slovanů*. Díl I. Svazek 1. Praha: Nákladem Bursíka a Kohouta, 1911, s. 70-71.

ale sňatek koupí se využíval hojněji. V dalších letech se postupně začaly nahrazovat formou církevní, jež nebyla mezi lidmi moc oblíbená a neujala se. Nicméně sňatek koupí se udržoval i nadále.⁹

2.3. Pojetí v kanonickém právu

Manželství je bráno jako trvalé životní společenství muže a ženy, tedy osob opačného pohlaví, jenž je uznáno právem. Regulace pocházela zejména ze strany státu, avšak hlavně v Evropě, bylo manželství převážně ovlivněno křesťanstvím, jenž mělo velkou roli ve vytváření rodinných institucí v Evropě. Dominantní vliv ale církev získala až poté, co se stala státní církví. Dle ní byly základními principy manželství její svátost, monogamie a nerozlučitelnost za života manželů. Tomuto přesvědčení však odporovaly situace, kdy například v oblastech egyptských a židovských bylo dovoleno uzavřít manželství mezi jedním mužem a více ženami. Původně křesťanská víra zakazovala uzavřít manželství vdovám a vdovcům, avšak i toto pravidlo se postupem času ubíralo do ústraní. Kanonické právo se postupně utvářelo a čerpalo velkou inspiraci z římského práva, jenž mělo ohromný vliv na vznik evropské právní kultury.¹⁰

Na konci 12. století vymezil papež Alexandr III. instituty zasnoubení (*sponsalia de futuro*) a manželskou smlouvu (*sponsalia de praesenti*), kterou vzniklo manželství. Na rozdíl od zasnoubení, jenž bylo institutem, který nešel vynutit a znamenal závazek k budoucímu uzavření sňatku a věrnosti snoubenců navzájem. Papež se též vyjádřil k nerozlučitelnosti manželství, které bylo nerozlučitelné již samotnou manželskou smlouvou, ale ne absolutně. V případě, že manželé nevykonají soulož (*copula carnalis*) a minimálně jeden z nich vstoupí do kláštera, smlouva se ruší. Až tedy po vykonání soulože je manželství absolutně nerozlučitelné.¹¹

V roce 1215 zavedl papež Innocenc III. ohlášky, jež se uskutečňovaly před uzavřením manželství a dávaly možnost veřejnosti, aby vznesla případné překážky, které by mohly zabránit vzniku manželství. V případě, že by se určitá překážka zjistila nebo byly nějaké pochybnosti ohledně uzavření manželství, nemohlo dojít ke vzniku manželství. Překážky bránící manželství rozdělujeme na nejzávažnější (*impedimenta dirimentia*) a pak méně závažné, tzv. záповědi (*impedimenta impedimentia*). Mezi nejdůležitější překážky patřily trvajíc

⁹ SATURNÍK, Theodor. *Život starých Slovanů. O právu soukromém u Slovanů v dobách starších*. Díl II. Svazek 2. Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1934, s. 50.

¹⁰ ADAMOVIČ, Karolina. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 67-69.

¹¹ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 58.

manželství, impotence, nedostatečný věk a příbuzenství v přímé linii 1. stupně, jež měly za následek neplatnost manželství. Zápovědi činily manželství nedovolené a neměly vliv na jeho platnost. Papež měl právo udělovat dispenz, tedy promíjel překážky a snoubenci mohli uzavřít manželství. Jak jsem již zmínila, neplatnost manželství nastupuje při existenci překážek, které brání sňatku, ale i pokud bylo manželství stíženo vadou konsensu. Znamená to, že osoba dotčená se může dovolávat, že došlo k vadě formálních náležitostí z důvodu omylu, donucení či byl vynucen konsens násilím či pohrůzkou. Dalším případem je situace, kdy jeden manžel se mýlil ve stavovské příslušnosti či obecně v jiné podstatné vlastnosti druhého manžela. Jedná se o pozůstatky z římského práva. Určení neplatnosti se nemohl dovolávat každý, pouze ten, co byl dobře finančně zaopatřen z důvodu placení poplatků a advokáta.¹²

Zásadní reformy manželského práva byly navrženy na Tridentském koncilu (1545-1563), na kterém se přijalo několik dekretů. Byla zavedena pevná forma uzavření manželství jako podmínka jeho platnosti, díky níž vymizely všechny budoucí klandestinní, tajně uzavřené, sňatky (*matrimonium clandestinum*), kterými se tento koncil podrobně zabýval. Ty se objevovaly již od 6. století a vyvolávaly právní nejistotu, zda takové manželství vůbec existuje.¹³ Prosazení zákazu klandestinních sňatků tak trvalo několik století, neboť ke vzniku manželství se vyžadoval pouhý souhlas obou snoubenců, a tak církve tyto sňatky musela uznávat nebo alespoň tolerovat. Dekret taky nově řekl, že pro platnost manželství není nutný souhlas rodičů, a že přítomností rodičů a příbuzných není splněna podmínka veřejnosti. Jeden z hlavních představitelů koncilu, kardinál Giovanni Girolamo Morone, předefinoval termín tajné manželství. Tajné manželství je takové, které není uzavřené dle předepsané formy. Pro platné manželství se vyžadovala tzv. „tridentská forma“. Ta znamenala přítomnost vlastního faráře (*porochus proprius*), do jehož farnosti alespoň jeden ze snoubenců patří, a dvou nebo tří svědků. A jako poslední podmínka, muselo dojít ke třem ohlášením ve farním kostele.¹⁴

Touhle úpravou tak došlo k obrovské změně v postavení církve a veřejného uzavření manželství. Zrušily se zasnuby a začal se klást větší důraz na okamžik veřejného uzavírání manželství, který spočíval v nutné součinnosti faráře před oltářem v kostele. Z obřadu se tak stala opravdová svátost manželství, jež byla silně spjata s církevním obřadem. V případě, že by takový církevní obřad chyběl, znamenalo by to neplatnost manželství.¹⁵ Nakonec se zjistilo, že

¹² HOBZA, Antonín, TUREČEK, Josef. *Úvod do církevního práva*. Praha: Všeherd, 1936, s. 301-304.

¹³ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 28.

¹⁴ PARMA, Tomáš. *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii: prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno: Maticе moravská, 2011, s. 355-356.

¹⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 29.

Tridentum nebylo tak perfektní, jak se ve skutečnosti zdálo, protože prakticky zastavilo vývoj kanonického práva na tři a půl století. Docházelo ke spousty sporům, zejména s obstaráním vlastního faráře.

V roce 1749 dochází ke změně a vydává se zákon, který prohlašuje uzavřené manželství křesťanů s nekřesťany za neplatné. Všechny zmíněné okolnosti vyřešil jednotný dekret *Ne Temere*, s účinností od 9. dubna 1908, jenž byl závazný pro celý křesťanský svět a nic už nepodléhalo tridentské formě. Poté vznikl CIC 1917, jenž do sebe shromáždil všechna podstatná ustanovení kanonického práva, a to bez nějakých větších změn. Poslední reformou byl CIC 1983, jenž byl potřeba převést do podoby současného světa a přizpůsobit se tak vnějším okolnostem. Z něj dovozujeme jiné chápání podstaty manželství, a to jako vztah lásky a vzájemného darování sebe sama a toto právo je závazné pouze pro katolická manželství. S vývojem moderních společností souvisí další změny, které čas přinesl, a to silné omezení církevní příslušnosti v manželských věcech z důvodu zaručené svobody svědomí a vyznání.¹⁶

2.4. Reformy v tereziánské a josefínské době

Marie Terezie, která vládla v letech 1740-1780, významně zasáhla do vývoje rodinného práva v tehdejší době. Zejména vydáváním různorodých nařízeních. V roce 1753 bylo například vydáno nařízení, které nařizovalo, že nezletilí jedinci mohou vstoupit do manželství jedině se souhlasem jejich zákonného zástupce, jinak bude manželství prohlášeno za neplatné.¹⁷ Za její vlády byl vypracován zákoník *Codex Theresianus*, jenž se ale nestal nikdy ve svém důsledku platným zákonem. Stal se pouhou inspirací, ze které budoucí zákony vycházely, neboť zastával názor, že manželství má převážně duchovní charakter, a z tohoto důvodu má na starost manželské záležitosti církevní zákonodárce, byť účinky manželství podléhají občanskému právu.¹⁸

Po smrti Marie Terezie se ujal vlády na deset let její syn, císař Josef II., jenž pokračoval v reformách rodinného a manželského práva ještě usilovněji než jeho matka. Zasadil se o to, aby nebyla katolická církev nadále pod vlivem papeže, ale aby byla podřízena kontrole státní moci. Vydávání několika patentů se stalo charakteristickým rysem josefínské doby a dalším

¹⁶ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 57-58.

¹⁷ PEJŠKA, Josef. *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek třetí, Manželské právo kanonické*. Obořiště: Theologický ústav CSSR, 1934, s. 48.

¹⁸ VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. díl. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 290.

milníkem ve vývoji pojetí manželství. Reagovaly na změnu ve společnosti, na urbanizaci, jež znamenala stěhování lidu z venkova do větších měst za práci.

Nejprve byl vydán Toleranční patent v roce 1781, který znamenal náboženskou svobodu vyznání, která nebyla do té doby tolerována. Byl to také začátek pro uzavírání sňatků mezi katolíky a evangelíky. Hlavním účelem tohoto patentu bylo omezit moc katolické církve tím, že se povolí další, dosud netolerovaná, náboženství. Přes všechny snahy ale zůstává katolictví nejvíce dominantní a veřejnou vírou.¹⁹ O necelý měsíc později vydal císař Patent o zrušení nevolnictví, který se překvapivě dotkl i manželského práva. Od jeho vydání totiž měli poddaní právo vstoupit do manželství, aniž by museli žádat vrchnost o jeho povolení. Museli pouze předložit ohlašovací lístek od vrchnostenského úřadu, který jim ho vydal zadarmo.²⁰

Zlom nastal také nařízením z roku 1782, jež prohlásil zasnoubení za právně nezávazné, neboť je považováno za škodlivou smlouvu, která nutí jedince ke svatbě.²¹ Kromě patentů se za vlády Josefa II. usilovalo o kodifikaci občanského zákoníku. Část týkající se manželského práva se koncem roku 1782 předala k posouzení státní radě, která s textem nebyla spokojená a muselo dojít k přepracování návrhu. Poté již schválený text císař vydal jako manželský patent, jež se stal elementárním jádrem rodinného práva v habsburské monarchii až do roku 1919.²² Dne 16. ledna 1783 tak vznikl manželský patent císaře Josefa II., jež byl zapsán pod číslem 117 Sbírkou zákonů soudních. Obsahoval preambuli a 57 paragrafů. Od této chvíle nově rozhodovaly manželské konflikty státní soudy, čímž zanikla církevní jurisdikce. Patent zavedl úpravu manželského práva jednotlivých církví, která se ovšem od sebe lišila, neboť každé náboženství je jiné a uznává rozdílné názory.²³ Uzavření manželství začalo být bráno jako uzavření občanské smlouvy, čímž došlo vlastně k sekularizaci manželského práva. Přesto byl ale zachován náboženský ráz, a to v podobě uzavírání sňatků v církevní formě, jež představovala přítomnost faráře či pastora při uzavírání manželské smlouvy.²⁴ Negativním hlediskem byl fakt, že na mnoha místech v patentu nebyla striktně stanovená hranice mezi

¹⁹ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008, s. 93.

²⁰ GERYK, Josef. *Osvícenské právnictví – základ novodobého práva*. Brno: Tribun EU, 2008, s. 58.

²¹ PEJŠKA, Josef. *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek třetí, Manželské právo kanonické*. Obořiště: Theologický ústav CSsR, 1934, s. 49.

²² HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra a kol. *Mezníky českých právních dějin*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 19.

²³ TILSCH, Emanuel. *O řízení ve věcech manželských*. Právník, 1900, roč. 39, s. 261.

²⁴ SCHELLE, Karel a kol. *Počátky moderního státu a práva: vybrané problémy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. s. 39.

pravomocí církve a státu. Tudíž nedošlo k významnému odchýlení od církevního pojetí manželství.²⁵

U josefinského a tereziánského období je důležité zmínit, že za jejich vlády došlo ke značnému posunu a významným změnám v právní úpravě rodinného života. Církvi se nelíbil vzrůstající vliv státu, a proto především za vlády Josefa II. kladla velký odpor a duchovní odmítali oddávat. Ve výsledku ale právní úprava, vzniklá za jejich vlády, přetrvala a udržela se v platnosti po řadu desetiletí.²⁶

2.5. Pojetí dle rakouského Všeobecného občanského zákoníku

Vytváření tohoto zákoníku započalo již za vlády Marie Terezie, dále se pokračovalo za vlády Josefa II. V roce 1786 vešel v platnost první díl Všeobecného občanského zákoníku, tedy za čtyři roky od posledního pokusu kodifikace občanského zákoníku.²⁷ Dohromady se na něm pracovalo rovných 58 let, neboť Marie Terezie svolala první kodifikační komisi v roce 1753. Byl obecně známý též jako Josefínský zákoník. Tento díl řešil především osobnostní práva a celkově obsahoval pět částí. Z hlediska manželského práva byl stěžejní právě tento první díl. Byl vyhlášen 1. června 1811 s platností od 1. ledna 1812 pod názvem Všeobecný zákoník občanský, Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, zkráceně ABGB.²⁸

Rozhodování o manželských záležitostech se ponechává jen v rukou státních úřadů, tudíž nově spadalo pod světskou moc. Dále stanovil, že uznává pouze ty překážky bránící manželství, jenž sám zakotví. Pokud se na to podíváme obecně, zas o tolik se ABGB neodlišoval od kanonického práva, neboť měl stále konfesionální ráz. Chápal manželství jako občanskou smlouvu mezi manželi, kterou může uzavřít každý, komu nebrání zákonná překážka. Můžeme tedy vidět, že takovouto právní úpravu převzal z manželského patentu z roku 1783.²⁹

Těmito překážky se zákoník zabýval velice důkladně. Dle něj nemají dvě osoby vstupující do manželství rovné postavení. Žena je podřízena muži dle zákoníku a musí plnit

²⁵ VESELÁ, Renata. Proměny rodinného práva v průběhu 19. století. In: MALACKA, Michal (ed.). *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnícké dny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2006, s. 178-179.

²⁶ KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s. 121.

²⁷ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008, s. 96.

²⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 70.

²⁹ ROUČEK, František a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 1. Praha: V. Linhart, 1935, s. 370.

jeho pokyny. Pro vstup do manželství byl nutný konsens orgánu veřejné správy, jež takový sňatek povolil. Manželská smlouva měla církevní formu, duchovní ohlašovali budoucí sňatek, souhlas snoubenců byl udělován před dvěma svědky. Ovšem pro židy, katolíky a jiné křesťany platila jiná právní úprava. V určitých ustanovení můžeme vidět podobnost s kanonickým právem. Příkladem může být to, že AGBG zakázal sňatek mezi křesťanem a nekřesťanem nebo situace, kdy nebyl možný sňatek mezi katolíkem a rozloučeným nekatolíkem, jehož nekatolický/á manžel/manželka žije.³⁰ Po vzniku Československé republiky se ABGB, v roce 1918, stal součástí jejího právního řádu s pár změnami, a to pomocí recepční normy.³¹

³⁰ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 65.

³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 71-72.

3. Současná právní úprava manželství

3.1. Pojem a význam rodiny

V této diplomové práci se budu soustředit na obecné téma manželství, jenž můžeme jistě podřadit do odvětví rodinného práva, neboť právní úprava části druhé NOZ upravující rodinné právo se většinou věnuje právu manželskému, ačkoli je dle statistik dokázáno, že více než polovina partnerů žije v nesezdaném soužití.³² Rodinné právo by se mohlo definovat jako právo, které upravuje práva a povinnosti osob, které v různých rolích vystupují v rodině.³³ Problematika rodinného práva před účinností NOZ byla rozprostřená do více právních předpisů, a to především v zákoně o rodině či starém občanském zákoníku, tedy zákoně č. 40/1964 Sb. Po účinnosti NOZ však došlo k ucelení a jednotnosti právní úpravy rodinného práva, jež je upraveno právě v NOZ.³⁴

Rodinné právo vychází bezpochyby ze základních lidských práv a svobod, ústavních zákonů a v neposlední řadě z LZPS, která zakotvuje celou řadu práv a svobod. Hned první článek LZPS říká, že „*lidé jsou svobodní a rovní v právech a důstojnosti*“, v odstavci druhém, že „*každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života*“, a článek 32 říká, že „*rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona*.“³⁵

Ohledně toho vyvstává úvaha, co je vlastně ta ona rodina? Když se podíváme dominulosti, tak Obecný zákoník občanský z roku 1811 uvádí, že rodinné poměry se zakládají manželskou smlouvou a hlavou rodiny je muž, jemuž přísluší obzvláště právo vést domácnost a závazek, aby poskytoval manželce podle svého jmění slušnou výživu a zastupoval ji ve všech případech. Zákon o právu rodinném z roku 1949 definoval základ rodiny jako dobrovolné a trvalé životní společenství muže a ženy, založené zákonným způsobem, které jako základ rodiny bude sloužit zájmům všech jejích členů i prospěchu společnosti v souladu s jejím pokrokovým vývojem, aby byly uvedeny v život zásady ústavy o stejném postavení mužů i žen a o právech dětí bez rozdílu původu, a aby byla zajištěna ochrana manželství a rodiny tak, aby rodina byla zdravou základnou vývoje národa.

Když bychom se chtěli podívat na definici rodiny v současném českém rodinném právu, zde ji nenajdeme. Důvodem je možná to, že rodina je termínem spíše sociologickým

³² NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 9-10.

³³ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *Nový občanský zákoník. Obecně o rodinném právu* [online]. MSČR: © 2013–2015 [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: [Obecně \(justice.cz\)](http://Obecně.justice.cz).

³⁴ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 11.

³⁵ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

či sociálním, a ne právním. Přátelství a láska také nejsou právně upravené a nebylo by dobré je spoutat normami práva.³⁶ Přesto se NOZ na pár místech o rodině zmiňuje. Prvním příkladem může být § 3 odst.1 NOZ, podle něhož „*soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“³⁷ Po přečtení tohoto ustanovení se může zdát, že se tato formulace jeví jako historicky starší či těžkopádná, avšak pro chápání rodiny je zcela zásadní, i dle Ústavního soudu. Vyjadřuje myšlenku, že žádná z forem rodinného soužití není ta správná, ideální a nejlepší. Podob, jak má rodina vypadat, je zkrátka tolik, kolik je lidí a názorů na ni.³⁸

Dále pak odstavec druhý říká, že „*rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany.*“³⁹ A jak můžeme chápat onu zákonnou ochranu? V NOZ nalezneme značné množství paragrafů poskytující ochranu rodině, například §655 (založení rodiny jako účel manželství), §689 (povinnost manželů brát ohled na zájmy rodiny) a dále i §700 a násl. (rodinný závod).

K definici rodiny se též vyjadřuje Ústavní soud, který ji definoval jako *společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další. Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý, nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny.*⁴⁰ Pro objasnění pojmu blízká osoba můžeme nahlédnout do NOZ, kde je pojem vysvětlen v § 22 odst.1 NOZ. Osobou blízkou je *příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*⁴¹

³⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Abeceda rodinného práva. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 15.

³⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Abeceda rodinného práva. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 19.

³⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399).

⁴¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3.2. Formy soužití

Podstatná část populace v České republice nežije sama, ale v partnerském vztahu. Činit tak může neformálně, v tom případě jde o vztah druha a družky, který u nás nese název nesezdané soužití, někdy též faktické manželství či konkubinát. Jedná se o vztah muže a ženy, kteří spolu žijí a uhrazují společné své potřeby, ale nevstoupili do manželství. Obecně takovýto vztah, poměr mezi druhem a družkou, NOZ neupravuje, ovšem v pár paragrafech ho zohledňuje. A to například ve věci výživného a jiných majetkových práv neprovdané matky (§ 920 NOZ). Dle judikatury ESLP platí, že právo na respektování rodinného a soukromého života je nutné garantovat i rodině, kde nedošlo k uzavření manželství.⁴²

Anebo může uzavřít manželství heterosexuální pár, tedy muž a žena. Právě onomu tématu se budu ve své diplomové práci nejvíc věnovat. Nakonec nesmíme zapomínat ještě na homosexuálně zaměřené jedince, kteří mohou vedle neformálního soužití uzavřít i registrované partnerství, ovšem nemohou uzavřít manželství. V tomto se česká právní úprava liší od některých zahraničních úprav, které na rozdíl od České republiky povolují uzavřít manželství homosexuálním párům.

Vývoj týkající se této právní úpravy, úpravy tzv. genderově neutrálního manželství, byl značně ovlivněn judikaturou ESLP, například případem Schalk and Kopf proti Rakousku, č. 30141/04 nebo též Oliari a ostatní proti Itálii, č. 36030/11. Zmiňovaná judikatura se týkala ustanovení čl. 8 (právo na respektování rodinného a soukromého života), čl. 12 (právo uzavřít manželství) a čl. 14 (zákaz diskriminace) EÚLP.

První případ, Schalk and Kopf proti Rakousku, pojednával o rakouském homosexuálním páru, jenž žádal o povolení uzavřít manželství. Žádost byla ale orgány zamítnuta, protože dle rakouského vnitrostátního práva mohou uzavřít manželství jen osoby opačného pohlaví. Proto se stěžovatelé obrátili se stížností na Evropský soud pro lidská práva, který ve svém rozsudku z roku 2010 konstatoval, že vztah mezi dvěma homosexuálními partnery můžeme zařadit nejen pod soukromý život, ale také pod termín „rodinný život“ ve smyslu článku 8 Úmluvy, a to jen za podmínky, že tento pár žije ve stabilním de facto partnerství. Dále se soud zabýval otázkou, zda měl stát povinnost poskytnout stěžovatelům alternativní prostředky právního uznání jejich partnerství před vydáním tohoto rozsudku. Podle něj neměl stát takovou povinnost a tato oblast musí být i nadále považována za vyvíjející

⁴² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 4-5.

se sféru, v níž mají státy širokou posuzovací pravomoc v oblasti uzákonění manželství mezi osobami stejného pohlaví. Evropský soud tak shledal, že z Úmluvy, z článku 12, automaticky neplyne povinnost států dovolit uzavírat manželství mezi osobami stejného pohlaví, a z tohoto důvodu nedošlo k porušení Úmluvy. Článek 12 je třeba vykládat tak, že uzavřít manželství se nevztahuje jen a pouze na osoby opačného pohlaví, ale záleží zde na úvaze každého státu, zda si možnost uzavřít sňatek osob stejného pohlaví zakotví do své vnitrostátní právní úpravy. Soud tak rozhodl z toho důvodu, že v dané oblasti členské státy ještě nedospěly ke konsensu, jelikož většina z nich zatím neposkytovala právní uznání stejnopohlavním svazkům.⁴³

V druhém případě, Oliari a ostatní proti Itálii z roku 2015, se Evropský soud pro lidská práva shodl na tom, že Itálie porušila článek 8 Úmluvy z důvodu, že italské právo nezakotvuje žádnou formu právního uznání stejnopohlavních partnerství, navzdory tomu, že dle italského ústavního soudu mělo takovou povinnost. Právo Itálie proto neposkytuje potřebnou ochranu základním potřebám stejnopohlavních párů. Dle soudu se jedná rovněž o společenskou potřebu uzákonění homosexuálního svazku, neboť jen ve střední Itálii žije přes milion homosexuálů mající zájem na zakotvení tohoto institutu. Na základě tohoto rozsudku měla proto Itálie povinnost zakotvit do právní úpravy uznání a ochranu svazku osob stejného pohlaví, v tomto případě registrované partnerství.⁴⁴

V podrobném komentáři Josefa Nejedlého se označuje tento rozsudek ESLP jako „přehnaně opatrný“. Nejedlý zde kritizuje nevyjádření se ESLP ke stěžejnímu společenskému tématu, a tak nezaujmutí „*pozice, která udá kurz pro Evropu a může být zároveň vzorem pro části světa, ve kterých se LGBT osobám dostává mnohem horšího zacházení*“. Také upozorňuje na důležitý fakt, že se ESLP, jako prvotní mezinárodní instituce, zastala práv LGBT menšiny, a to rozsudkem Dudgeon proti Spojenému království z roku 1981, v němž zrušil kriminalizování sexuálních praktik mezi homosexuály. Pokud se na tento problém podíváme z globálního hlediska, tak i tady se objevuje určitý posun ve vývoji problematiky práv LGBT menšiny. Příkladem může být revoluční případ Obergefell v. Hodges z roku 2015, jímž se zakotvilo právo uzavřít manželství osobám stejného pohlaví ve všech padesáti státech USA.⁴⁵

⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2010, Schalk a Kopf proti Rakousku, č. 30141/04.

⁴⁴ Rozsudek ESLP ze dne 21. 7. 2015, Oliari a ostatní proti Itálii, č. 18766/11 a 36030/11.

⁴⁵ KOZUBÍK, Jan, WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 39.

Od rozsudku ve věci Schalk and Kopf proti Rakousku již uplynulo více než deset let, během nichž došlo v Evropě k postupnému vývoji názorů týkající se právního uznání, a proto čím dál více států homosexuální svazek uznává. V květnu 2015 se konala konference Centra pro lidská práva, na které vystoupila česká ústavní soudkyně Kateřina Šimáčková s otázkou, zda mají právo o větších lidskoprávních otázkách, jako jsou práva LGBT skupiny, rozhodovat soudy, parlamenty nebo jde o věc, na které by se měla podílet veřejnost prostřednictvím referenda.⁴⁶ Podle průzkumu v odborném právnickém časopise *Jurisprudence* by se dalo shrnout, že velký vliv na rozhodování soudů má mimoprávní faktor, obecný vývoj společnosti, a také právní faktor ve formě veřejného mínění. Můžeme to vidět na případu *Oliari* a ostatní proti Itálii, kde ESLP odkazuje ve svém argumentu na výzkumy v Itálii, jenž se většinou přiklánějí k podpoře sňatků homosexuálů. Další ukázkou je i výše zmiňovaný americký případ *Obergefell v. Hodges*, kde rozhodnutí Nejvyššího soudu jasně souviselo s rostoucí veřejnou podporou manželství gayů a leseb, činící více než 60 % v té době.⁴⁷

3.3. Pojem, význam a účel manželství

V českém právním řádu najdeme právní úpravu manželství v ustanoveních § 655 až § 770 NOZ. Manželství je vymezeno v §655, věta první NOZ jako „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon.*“⁴⁸ Zmiňované ustanovení nepředstavuje definici manželství, nýbrž jen vymezuje to, co je pro manželství charakteristické a bez čeho by manželství nebylo manželstvím. Z toho jednoznačně plyne, že pro zákonodárce jsou důležité dva atributy, a to, aby manželství uzavřela jedna žena a jeden muž, a trvalost manželství, jež autoři zákona chápou jako nezbytný atribut, který manželství diferencuje od poměrů, které jsou předem zamýšlené jako krátkodobé či přechodné.⁴⁹ Trvalost neznamená časovou neomezenost po dobu života manželů, neboť manželství může být zrušeno rozvodem za života obou manželů. Značí se tím spíše to, že naše právní úprava nepočítá s manželstvím, jenž zaniká uplynutím času či rozvazovací podmínkou.⁵⁰

Česká právní úprava je založena na monogamii. Manželství tvoří jeden muž a jedna žena. Mimo hranice našeho státu existují i země, ve kterých jejich tradice a dobrý mrav

⁴⁶ KOZUBÍK, Jan, WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 34.

⁴⁷ Tamtéž, s. 46-47.

⁴⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 432.

⁵⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 3.

připouští větší množství manželek. Tomuto se říká polygamie, tedy mnohoženství, jenž je běžné například v islámských státech, u Aboriginců, u izraelských beduínů nebo v Jižním Jemenu. Naproti tomu existuje i pojem polyandrie (mnohomužství), což povoluje mít ženě více mužů. Mnohomužství praktikují Inuité, Tibetané a chudší vrstvy v Indii.⁵¹

Způsob vzniku manželství je upraven od § 656 NOZ. Ustanovení klade důraz na svobodný a plný souhlasný projev vůle snoubenců (*liber ac plenus consensus*), to znamená projev řádné, skutečné či opravdové vůle, kterým vzniká manželství, a to před orgánem určeným k provedení sňatečného obřadu, a to veřejně, slavnostně a před dvěma svědky.⁵²

Ve větě druhé § 655 NOZ nalezneme, že „*hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“⁵³ NOZ zejména zdůrazňuje zásadu vzájemné podpory a pomoci mezi manželi, ke které zákon vytváří protipól, a to institut domácího násilí, jenž se v současnosti objevuje hojněji, ať již v podobě násilí fyzického, psychického či sociálního.⁵⁴ Dle důvodové zprávy k návrhu NOZ existuje manželství i z jiných důvodů. Uvádí se například důvody psychologické či zdravotní. Důvodem existence manželství může být i vzájemná podpora sociální nebo naplnění nějakých ekonomických zájmů. Důvody, smysl a účel trvání individuálního manželství se v jeho průběhu zcela nepochybně transformuje. Zákon o rodině vnímal účel manželství lehce odlišně, neboť jako účel vyjmenovával pouze založení rodiny a řádnou výchovu dětí.⁵⁵ Judikatura k zákonu o rodině zdůrazňovala hlavně tři funkce manželství, a to funkci biologickou (spočívá v uspokojení sexuálních potřeb manželů a v plození dětí), výchovnou (vytvoření platformy pro řádnou výchovu dětí) a ekonomickou (zajištění základního hmotného zabezpečení členů rodiny, pečování o zvýšení hmotné a kulturní úrovně rodiny). Proto jsou výše vyjmenované funkce v zásadě použitelné i na stávající právní úpravu.⁵⁶

3.4. Předpoklady vzniku manželství

Právní úprava NOZ, podle které může manželství vzniknout na základě sňatku občanského i církevního, se neliší od dřívější úpravy, ale původní záměr byl jiný,

⁵¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 25-26.

⁵² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 461.

⁵³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 12-13.

⁵⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

⁵⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 463.

protože počítal pouze s občanským sňatkem. Nová právní úprava NOZ zavádí pro občanský i církevní sňatek nový pojem „sňatečný obřad“. Předchozí právní úprava znala pouze termín „svatební obřad“. Věcně ale znamenají totéž.⁵⁷ „Sňatek je nejen významným iniciačním okamžikem, který má dalekosáhlý vliv na psychiku snoubenců, jde také o mezník, od kterého jsou manželé povinni dodržovat nové povinnosti a oprávnění čerpat nová práva.“⁵⁸

Jakým okamžikem tedy manželství vzniká? Odpověď najdeme v ustanovení § 656 odst. 1 NOZ a zní tak, že „manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.“ Aby mohlo vzniknout manželství, musí být tedy projev vůle svobodný, úplný a souhlasný a musí být učiněn v určité formě. Ta svoboda, úplnost a souhlasnost je dána přítomností oddávajícího, svědků i podpisem sňatečného protokolu.⁵⁹ Dva druhy sňatků se liší pouze tím, vůči komu je projev snoubenců směřován. U občanského musí dojít k projevu vůle před orgánem veřejné moci za přítomnosti matrikáře, zatímco u církevního před orgánem oprávněné církve nebo náboženské společnosti.⁶⁰

Ustanovení §39 zákona o matrikách nám řeší situaci, kdy snoubenec, cizinec, nemluví nebo nerozumí česky nebo jde o snoubence neslyšícího či němého. V takovém případě musí být při obřadu přítomen tlumočnick. Náklady nese až na výjimky snoubenec, v jehož zájmu byl tlumočnick povolán. Nelze tedy uzavřít manželství, aniž by byl tlumočnick přítomen. Tlumočnick skládá slib do rukou matrikáře, pokud se ovšem nejedná o tlumočnicka jmenovaného ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu. Dle komentáře vyvstává otázka, zda manželství vznikne, jestliže se tlumočnick obřadu neúčastnil. Zmíněné ustanovení se totiž dotýká jen občanského sňatku, ne církevního, a proto v podstatě zavazuje oddávajícího a matrikáře, aby nedali vzniknout manželství, dokud bude tlumočnick nepřítomen. Pro porušení této povinnosti je možný pracovněprávní postih matrikáře.⁶¹

Dále se vyžaduje dle zákona přítomnost dvou svědků. Tento požadavek má již dlouholetou tradici, která sahá až do období tridentského koncilu. NOZ tedy vyjmenovává pouze obligatorní počet svědků, ale dále je přesněji nevymezuje. Ovšem se dá předpokládat,

⁵⁷ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 11-14.

⁵⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 27.

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 8.

⁶⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 8-9.

že se vyžaduje schopnost svědka vnímat sňatečný obřad. *Per analogiam* je třeba vykládat potřebu tlumočnicka i pro svědky a dále je třeba vyžadovat zletilost, resp. svéprávnost svědků. Dalším požadavkem je veřejnost sňatečného obřadu. Jedná se o protiklad k tzv. tajným manželstvím (*matrimonium clandestinum*), které byly zvláštní formou uzavření manželství v kanonickém právu. Onu veřejnost nelze chápat ve smyslu nutnosti uzavření manželství na místě veřejnosti přístupném, ale je třeba ji vidět v účasti oddávajícího, matrikáře a svědků při obřadu. U církevní formy se spatřuje veřejnost v uzavření manželství na místě, které je dle církevních předpisů určeno pro náboženské obřady či úkony, ale v praxi bývají uzavírány i na jiných místech, např. v kaplích, pevnostech apod.⁶²

Dále je vyžadováno, aby onen sňatečný obřad byl slavnostní. Slavnostnost zahrnuje vážné rozhodnutí snoubenců vstoupit do manželství, při kterém si snoubenci vymění snubní prsteny a svatební polibek. Výměna prstenů a polibku je neodmyslitelnou tradicí, jenž má původ v kanonickém právu. Vyvstává otázka, co se stane, pokud dojde k nedodržení slavnostního a veřejného sňatečného obřadu, přítomnosti svědků, případně nezletilost či nesvéprávnost svědků? V tomto případě by manželství přesto vzniklo a zákon by nespojoval tyto důvody s neplatností či zdánlivostí manželství.⁶³

3.5. Formy uzavření manželství

V novém občanském zákoníku jsou na výběr dvě formy uzavření sňatku, a to dle víry, přání a potřeb snoubenců. Jedná se o občanský a církevní sňatek. Občanský sňatek znamená projevení vůle snoubenců, že spolu vstupují do manželství, a to osobně před orgánem veřejné moci, jenž provádí sňatečný obřad v přítomnosti matrikáře. Kdo je tím orgánem veřejné moci? NOZ odkazuje na jiný právní předpis, kterým je matriční zákon a zde najdeme odpověď v § 11a odst. 1. Když dojde k uzavření občanského sňatku, pak následně uzavřené církevní obřady nemají žádné právní následky.⁶⁴

Manželství se běžně uzavírá na obecním úřadu nebo na místě, které je pro to určeno dle obecního úřadu. Lze si ale zvolit kterékoli další vhodné místo pro tuto příležitost, které musí být schváleno matričním úřadem onoho správního obvodu. Vhodné místo je třeba chápat jako jakékoliv místo, na kterém se dohodnou snoubenci, matrikář a oddávající. Poslední roky se z toho stává trend, jelikož se svatby konají častěji ve venkovních prostorách místo v oddacích

⁶² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 8-9.

⁶³ Tamtéž, s. 9.

⁶⁴ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 13.

síních. Nadále musí být zachovány požadavky na přítomnost dvou svědků, veřejnost a slavnostnost.⁶⁵

Církevní sňatek stojí na stejné úrovni jako občanský za podmínky, že bude projev vůle snoubenců uzavřít manželství učiněn před orgánem církve nebo náboženské společnosti registrované ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů. V současnosti se nejedná jen o registrované církve, ale i o církve, které mají zvláštní práva. Jedná-li se o církevní sňatek, pak je orgánem oprávněné církve osoba pověřená oprávněnou církví. A kdo je ta osoba pověřená? To vyplývá z vnitřních předpisů oprávněné církve. V minulosti jsme vždycky neměli sňatek církevní, ten byl zařazen do právního řádu až novelou zákona o rodině, tj. zákonem č. 234/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 132/1982 Sb. Tím pádem nebylo nutné uzavřít sňatek občanský v případě zájmu o církevní. Pokud se jednou uzavře církevní sňatek, pak se následně nemůže uzavřít sňatek občanský.⁶⁶

3.6. Předoddavkové řízení

Jak občanskému, tak církevnímu sňatku předchází předoddavkové řízení před matričním úřadem, jenž je pro obě formy obligatorní dle § 664 NOZ. A jak probíhá takové uzavření manželství v praxi? Když se snoubenci rozhodnou, že vstoupí do manželství, nejdříve se musí obrátit na matriční úřad, kam si zajdou pro tiskopis „Dotazník k uzavření manželství“ nebo si ho v dnešní době mohou stáhnout na internetu, konkrétně na webové stránce Ministerstva vnitra. Snoubenci ho vyplní a předloží jej matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno.⁶⁷

Snoubenec, občan České republiky s trvalým pobytem na jejím území, je povinen matričnímu úřadu prokázat svou totožnost a k výše uvedenému tiskopisu připojit rodný list, doklad o státním občanství, výpis údajů z informačního systému evidence obyvatel o místě trvalého pobytu, výpis z evidence obyvatel o osobním stavu, pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, nebo úmrtní list zemřelého manžela, popřípadě pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nebo úmrtní list zemřelého partnera. Dále se musí matričnímu úřadu předložit doklady vymezené zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu

⁶⁵ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 115.

⁶⁶ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 13.

⁶⁷ Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření manželství* [online]. 20.srpna 2020 [cit. 15.prosinec 2021]. Dostupné z: [Uzavření manželství - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvr.cz\)](https://mvr.cz).

a přijmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a ten na základě jejich prověření posoudí, zda jsou splněny zákonem stanovené podmínky pro uzavření manželství. Předložení může úřad prominout, pokud je jejich opatření spojené s těžko překonatelnou překážkou.⁶⁸

Cizí státní příslušník s trvalým pobytem v cizině předkládá uvedené či obdobné dokumenty, jsou-li cizím státem vydány, a k tomu doklad o právní způsobilosti uzavřít manželství, potvrzení o osobním stavu a pobytu, bylo-li cizím státem vydáno, potvrzení vydané Policií České republiky o oprávněnosti pobytu na území České republiky. Potvrzení Policie České republiky nemusí předkládat občané Evropské unie, občané jiného smluvního státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru, nebo jejich rodinní příslušníci.⁶⁹

Co se týče církevního sňatku, mají snoubenci povinnost předložit oddávajícímu mimo jiné osvědčení, jenž vydal matriční úřad, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno. V něm musí být potvrzeno, že snoubenci splnili všechny zákonné požadavky pro uzavření manželství. Nesmí uplynout více jak šest měsíců od vydání tohoto osvědčení. Dále se musí podat písemná žádost na vydání osvědčení a k jeho vydání se předkládají stejné doklady jako při uzavření manželství. Předoddavkové řízení je ukončeno určením termínu svatby a v případě církevního sňatku vydáním osvědčení, jenž je nutné pro vznik manželství.⁷⁰

K výkladu pojmu „snoubenci“ je nutno uvést, že se jedná o legislativní zkratku vyjadřující muže a ženu, kteří mají v úmyslu vstoupit do manželství. Termín byl přidán do zákona o rodině až novelou zákona č. 91/1998, protože původní zákon o rodině hovořil jen o muži a ženě. Ke snoubencům se pojí institut zasnoubení (*sponsalia pro futuro*), který ovšem není do aktuální právní úpravy zařazen.⁷¹

V § 665 NOZ se uvádí povinnosti, které zákon po snoubencích před vznikem manželství vyžaduje. Jedná se o tzv. vedlejší prohlášení snoubenců, jež musí vykonat předtím, než učiní sňatečný projev vůle. Možné je také písemné provedení tohoto prohlášení, které by bylo součástí žádosti o provedení sňatečného obřadu.⁷²

⁶⁸ Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření manželství* [online]. 20.srpna 2020 [cit. 15.prosince 2021]. Dostupné z: [Uzavření manželství - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvr.cz\)](https://mvr.cz).

⁶⁹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření manželství* [online]. 20.srpna 2020 [cit. 15.prosince 2021]. Dostupné z: [Uzavření manželství - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvr.cz\)](https://mvr.cz).

⁷⁰ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo - manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 15-18.

⁷¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 28-29.

⁷² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 25-26.

Snoubenci uvedou, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství. Jedná se spíše o normu, která má převážně morální charakter a má podněcovat snoubence, aby poznal partnera dostatečně, a aby neměl lehkomyšlný přístup k manželství.⁷³

Dále mají snoubenci možnost upravit si svá práva a povinnosti předmanželskou smlouvou o správě majetku, jejíž právní úpravu nalezneme v § 722 NOZ. Příklad, kdy snoubenci nemají zájem mít po svatbě společné jmění manželů, tedy nabývat majetek do spoluvlastnictví, je velmi rozšířený. A má to rovnou dva důvody. Jedním z nich je obava z dluhů a z nutnosti uspokojit věřitele ze společného majetku. A druhým je obava finančně lépe situovaného snoubence, že se v případě rozpadu manželství bude muset s hůře situovaným dělit.⁷⁴

Současná právní úprava vzniku manželství se lišila od předchozích úprav. Právním jednáním, kterým se manželství uzavírá, je zásadně obecné pravidlo oddávajícího položit otázku, zda chtějí vstoupit snoubenci do manželství a kladná odpověď na ni dle § 659 NOZ. Jedná se o reguli, jež nám říká, jakým způsobem má probíhat sňatečný proces a jakým způsobem manželství vznikne. Tuto otázku pokládá v případě občanského sňatku osoba, jež jedná za orgán veřejné moci a v případě církevního obřadu to bude osoba, která jedná za orgán oprávněné církve.⁷⁵

Výjimečně manželství vznikne i jinak než kladnou odpovědí, pokud je zde zřejmá vůle snoubenců vstoupit do manželství. V případě, že snoubenci projeví svou sňatečnou vůli jinak než slovem „ano“, přesto manželství vznikne. Jsou to situace, kdy si snoubenci říkají navzájem slib či se koná nějaký rituál spojený s předpisy dané církve. Tradičně se nýbrž jedná o schválení slovem „ano“. Nedostatek takové sňatečné vůle by vedl právnímu následku, jenž je označován jako zdánlivé manželství dle § 677 NOZ. Dále provedou snoubenci při sňatečném obřadu prohlášení o jejich příjmení dle § 660 NOZ a také o příjmení jejich společných dětí dle § 661 NOZ.⁷⁶

⁷³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 30-31.

⁷⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 13-14.

⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 13.

3.7. Manželská práva a povinnosti

Právní úpravu manželských práv a povinností najdeme v ustanoveních § 687 až § 689, díl čtvrtý hlavy první NOZ. Konkrétně se bude jednat o práva a povinnosti osobní a majetkové. V ustanovení § 687 odst. 1 NOZ nalezneme, že *manželé mají rovné povinnosti a rovná práva*, čemuž odpovídá čl. 1 LZPS.⁷⁷ Povinnosti bych rozdělila do dvou základních skupin, a to na povinnosti I. a II. řádu.

Hned zkraje, v úvodním ustanovení § 687 odst. 2 NOZ, najdeme manželské povinnosti označované jako povinnosti I. řádu. Jedná se o povinnost vzájemné úcty, žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, vzájemné podpory, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a povinnost společné péče o děti.⁷⁸ Tedy v jednom paragrafu najdeme osm povinností. Naproti tomu v minulé právní úpravě, v zákoně o rodině, jsme mohli najít pouze čtyři manželské povinnosti, a to povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat a vytvářet zdravé rodinné prostředí.⁷⁹ O těchto povinnostech by se dalo obecně říct, že nejsou přímo vynutitelné. V případě jejich neplnění to může mít především faktické důsledky. Právně ale může ono neplnění těchto manželských povinností představovat relevantní důvod pro zrušení manželství rozvodem, a později to může mít dopad i na rozhodnutí o výživném nebo o bydlení rozvedeného manžela.⁸⁰

A jaké povinnosti řadíme do II. řádu? Jedná se o deset povinností počínaje povinností sdělit údaje o příjmech a stavu jmění (§ 688 NOZ), sdělit údaje o svých stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a jiných činnostech (§ 688 NOZ), při volbě svých pracovních, studijních a podobných činností brát zřetel na zájem rodiny, manžela a nezletilého dítěte a dalších členů rodiny (§ 689 NOZ), přispívat na potřeby života rodiny a domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná (§ 690 NOZ), rozhodovat o záležitostech rodiny výlučně po dohodě s druhým manželem (§ 692 odst. 1 NOZ), poskytovat výživné v takové výši, aby životní úroveň obou manželů byla stejná (§ 697 odst. 1 NOZ), nakládat s věcí ze společného jmění manželů výlučně po dohodě s druhým manželem (§ 713, § 714 NOZ), nakládat s obvyklým vybavením domácnosti výlučně po dohodě s druhým manželem (§ 698 odst. 2

⁷⁷ *lidé jsou svobodní a rovní v právech a důstojnosti*

⁷⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 42-45.

⁸⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 471.

NOZ), zahrnout zisk z výlučného vlastnictví do společného jmění manželů (§ 709 odst.2 NOZ) a zdržet se všeho, co může znemožnit nebo ohrozit bydlení manžela (§747 odst. 1 NOZ).

Tato druhá skupina povinností souvisí s majetkem a jejich plnění je soudně vynutitelné. Paní doktorka JUDr. Daniela Kovářová ve své monografii tvrdí, že „méně právní úpravy v manželských právech a povinnostech by možná bylo více. Slušní manželé ve fungujícím vztahu je totiž nepotřebují, zatímco neslušní je stejně nebudou respektovat a jejich soudní vynucení manželství zničí úplně.“ Navrhuje proto zákonodárcům ideální řešení *de lege ferenda*, a to zavést pouze jedno jediné ustanovení, které by znělo „Manželé jsou povinni chovat se k sobě slušně.“⁸¹

⁸¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 50-51.

4. Zdánlivost a neplatnost manželství

V této kapitole bude pozornost zaměřena na tzv. neplatné (*matrimonium invalidum*, popřípadě *matrimonium nullum*) a zdánlivé (*non matrimonium*, *matrimonium putativum*) manželství. Platné manželství vznikne vždy, pokud nejsou ovšem dány důvody neplatnosti či nicotnosti, jež vyjmenovává příslušný právní předpis. Postup řízení o určení zdánlivosti, spolu s řízením o neplatnosti manželství, nalezneme společně v ZŘS, konkrétně v ustanoveních § 373-382. Nevyplývá-li z právní úpravy něco jiného, na řízení se aplikuje též obecná část ZŘS a subsidiárně zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Rovněž v NOZ jsou kromě hmotněprávní úpravy zakotveny též procesní normy.⁸²

Nesmíme zapomenout ještě na třetí dělení v této souvislosti, a tím je manželství nedovolené (*matrimonium illicitum*), jež zákony zakazují.⁸³ Můžeme si ho vysvětlit na jednoduchém příkladu. Představme si situaci, kdy český státní občan uzavře manželství na zastupitelském úřadu třetího státu v České republice. A podle § 48 odst. 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém „nemůže státní občan České republiky uzavřít manželství na zastupitelském úřadu cizího státu v České republice.“⁸⁴ Vznikl nám tady rozpor se zákonem o mezinárodním právu soukromém, jenž stanovuje přímý zákaz. Přesto se ale NOZ nezmiňuje o žádném důvodu neplatnosti či nicotnosti, jenž by takové manželství prohlásil za neplatné či zdánlivé. Z toho důvodu se tak jedná o nedovolené manželství, které by platně vzniklo.⁸⁵

V případě, že by byl takový sňatek uzavřen s cizincem, mohlo by se jednat o tzv. kulhající manželství (*matrimonium claudicans*). Takové manželství znamená, že v jednom státu je právně uznáno a je platně uzavřené a podle práva v druhém státu by šlo o neplatně uzavřené manželství.⁸⁶ Výše zmiňované ustanovení je proto nežádoucí a není racionální důvod, aby uzavírání sňatků na takovém místě bylo zakázáno. Z tohoto důvodu není rozumné, aby i nadále § 48 odst. 4 setrval v právní úpravě. Je potřeba na to nahlížet tak, jako by bylo manželství uzavřené v cizině s tím, že je pak nutné ho v České republice uznat dle českého práva. V opačném případě by docházelo k paradoxu, že by manželství uznával pouze cizí stát a Česká republika ne. Tento případ nelze brát ani jako neplatné

⁸² ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 111.

⁸³ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia, 1977, s. 77.

⁸⁴ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 111.

⁸⁶ BRÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 256.

manželství, neboť by takový důvod musel být taxativně vyjmenován v § 672-676 NOZ, ani jako zdánlivé, neboť tady není absence vůle, ani na takové okolnosti není nutné bezvýhradně trvat.⁸⁷

Je nezbytné trvat na tom, aby důvody neplatnosti a nicotnosti byly formulovány jasně, srozumitelně a v taxativním výčtu, z důvodu principu právní jistoty adresátů norem a požadavku srozumitelnosti právní úpravy. Pokud se podíváme na novou právní úpravu NOZ z roku 2014, nelze stoprocentně říct, že tyto požadavky splňuje.⁸⁸

4.1. Zdánlivé manželství

Zdánlivé manželství je též jinak označováno jako putativní, nicotné či neexistentní. Tato právní oblast pokrývá pouze tři ustanovení § 677 až § 679, v dílu třetím, hlavě I., v části druhé NOZ. Z tohoto důvodu je proto nutné se tímto tématem více zaobírat z hlediska judikatury a praxe. A co tedy institut zdánlivého manželství znamená? Jedná se o ne-manželství a představuje situaci, že takové manželství nevznikne, pokud nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství či ve sňatečném obřadu, popřípadě v souvislosti s ním, splněny náležitosti, na niž je třeba bezvýhradně trvat.⁸⁹

Postačuje, pokud se tohle nesplnění určité náležitosti vyskytne alespoň u jedné z osob, jež chtěly vstoupit do manželství. Zákon nepoužívá ani pojem snoubenci, nýbrž jen osoby, které hodlají uzavřít manželství, neboť jde o tak závažné a neprominutelné pochybení z jejich strany. Zdánlivost manželství tak nezpůsobí jakákoliv vada projevu vůle či sňatečného obřadu, nýbrž musí jít o takovou náležitost, na niž je třeba bezvýhradně trvat. Obecně se jedná o tak zásadní porušení zákona, které je schopno narušit veřejný pořádek a dobré mravy, jež je stíháno sankcí zdánlivosti.⁹⁰

Na takové manželství se hledí jako by nikdy nevzniklo a za zdánlivé ho může prohlásit jedině soud, a to i bez návrhu dle § 678 NOZ. Již od počátku, tedy *ex tunc*, nevyvolává žádné právní účinky. Ve chvíli, kdy dostane k soudu jakýkoli podnět, *ex officio* zahájí řízení o určení, zda tu manželství je či není, a eventuálně ho prohlásí za zdánlivé. Nemusí to být soudem

⁸⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. s. 111-112.

⁸⁸ Tamtéž s. 112.

⁸⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 21-23.

deklarováno pokaždé, například takový sňatek herců, který byl uzavřený během divadelního představení jako součást dané hry či ve filmu, se jistě jako zdánlivý deklarovat nebude.⁹¹

Hmotněprávní úprava nevymezuje okruh oprávněných osob, které by mohly podat návrh na zahájení takového řízení. Proto by se mělo analogicky vycházet z procesní úpravy a shodnout se na tom, že aktivně legitimován je k podání návrhu pouze manžel, neboť ten je účastníkem řízení. Veřejný zájem na řízení, vyšetřovací zásada a zahájení řízení ex offio z něj dělají nesporné řízení.⁹²

4.1.1. Náležitosti rozhodné pro vznik manželství

Jak již bylo zmíněno výše, musí jít o porušení pouze závažné náležitosti v projevu vůle o vstupu do manželství, ve sňatečném obřadu a v souvislosti s ním. Z hlediska projevu vůle se může jednat o absentující souhlasné a bezvýhradné prohlášení snoubenců, že vstupují do manželství. Takový klíčový předpoklad vyplývá i z mezinárodních předpisů, a je proto naprosto legitimní tvrdit, že se jedná o náležitost, na níž se musí bezvýhradně trvat. Lze to vyložit jako úplný a svobodný souhlas, a že osoba, jež hodlá vstoupit do manželství, musí být schopna vytvořit a následně i projevit svou vlastní vůli.⁹³

S tím souvisí situace, že manželství nevznikne, pokud se uzavře s osobou, jež nedokáže posoudit následky svého chování tím způsobem, že je nezvládá ovládat nebo je pochopit. Nic na tom nemění ani § 673 NOZ, ve kterém je stanoveno, že manželství nemůže uzavřít jedinec, jehož svéprávnost byla ve sféře uzavírání sňatků omezena. Tudíž pokud si jeden vezme druhého, jenž má omezenou svéprávnost v oblasti uzavírání manželství, pak se jedná o neplatné manželství. Pokud manželství uzavře osoba, jež je zcela nesvéprávná, v tom případě jde o zdánlivé manželství, protože je tady přítomnost nedostatku v projevu vůle snoubence, jenž je třeba pro vznik manželství bezpodmínečně vyžadovat. Tedy pokud tato osoba trpí duševní poruchou, která by mu bránila učinit úplný a svobodný sňatečný projev vůle, manželství nevznikne.⁹⁴

⁹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 44-45.

⁹² POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 22.

⁹³ Vyhláška č. 124/1968 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 742.

K tomuto se vyjadřuje judikatura, konkrétně nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15. Skutkově se jednalo o případ, kdy navrhovatel, okresní soud v Břeclavi, zahájil řízení o určení, zda je nebo není manželství uzavřené z důvodu možného výskytu duševní poruchy u jednoho ze snoubenců, což řadíme mezi náležitosti související se sňatečným obřadem, na nichž je nutno bezvýhradně trvat. Snoubenec trpěl duševní poruchou, že nebyl schopen projevit vlastní vůli pro uzavření manželství. Taková vůle zde jednoznačně chyběla. Poté byla soudu oznámena skutečnost, že jedna z osob, co uzavřela manželství, zemřela. Soud měl povinnost řídit se právem dle § 376 odst. 1 ZŘS, že „ztratí-li účastník po zahájení řízení způsobilost být účastníkem, soud řízení zastaví.“ S tím okresní soud nesouhlasil a podal návrh na zrušení tohoto ustanovení. Dle něj nemůže být smrt účastníka příčinou pro zánik právního vztahu dle hmotného práva, neboť pokud je to případ non matrimonium, pak ani takový právní poměr nevznikl.⁹⁵

„Ústavní soud respektuje potřebu právní jistoty při posuzování vzniku a existence manželství v případech, kdy řízení mohlo být zahájeno z úřední povinnosti, a shledává, že tato potřeba trvá i tehdy, pokud některý z účastníků ztratí po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení. Napadené ustanovení brání plné realizaci takové potřeby. Právní povaha manželství a široké spektrum právních vztahů s ním spojených vede Ústavní soud ke konkluzi, že aplikace ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. je způsobilá porušit základní právo dotčených osob na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, příp. čl. 32 Listiny), základní právo vlastnit majetek a majetek dědit (čl. 11 odst. 1 Listiny) a základní právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), a proto je napadené ustanovení rozporné s ústavním pořádkem (čl. 1 odst. 1 Ústavy).“⁹⁶ Ono rozhodnutí mělo významný dopad na institut zdánlivého manželství, neboť zrušení daného ustanovení dalo vzniknout soudu možnost zabývat se existencí manželství i po smrti jednoho z manželů.⁹⁷

Náležitosti sňatečného obřadu a náležitosti, které s ním souvisejí a na jejichž splnění je nutno zcela lpět, jsou v zákoně upraveny zásadně obecně a neobsahují oproti předchozí úpravě uzavřený výčet výslovných důvodů, jež měly za následek zdánlivost. Takovou chybu je třeba brát jako velice podstatnou a je zapotřebí pomoci *de lege ferenda*, aby byl uzákoněn jejich uzavřený výčet.⁹⁸ Takové nezbytné náležitosti jsou výslovně zmíněny v právní úpravě jen

⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15.

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). *Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. XXXV.

⁹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 117-118.

u církevního obřadu, a to ve dvou případech. Manželství nevznikne v případě, že je projev snoubenců učiněn před orgánem neoprávněné církve, a dále pokud chybí osvědčení, jenž vydal matriční úřad, popřípadě je tento starší šesti měsíců, neprovádí-li se obřad v případě přímého ohrožení života. Orgán oprávněné církve chápeme jako orgán registrovaných církví a náboženských společností. Dle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, je oprávněno oddávat na našem území dvacet jedna registrovaných církví.⁹⁹

Z hlediska sňatečného obřadu nebude způsobovat absence jeho slavnostnosti a veřejnosti zdánlivost manželství. Je třeba to vnímat tak, že když nebude obřad působit slavnostně či při něm budou přítomny jen obligatorní osoby, tzn. oddávající, svědci, matrikář a snoubenci, přesto bude uzavřeno platné manželství. Mělo by se zdůraznit, že ona slavnostnost je dost relativní pojem, neboť každý člověk si ho může vykládat jiným způsobem. Musí se jednat o porušení podstatných náležitostí sňatečného obřadu. V tom případě, pokud například nebude sňatečný obřad slavnostní, pak manželství přesto vznikne, protože se nejedná o důležitou náležitost.¹⁰⁰

Jako podstatné nesplnění náležitosti se bere vedení obřadu nepřislušným orgánem nebo uzavření manželství osobami stejného pohlaví. Zákaz uzavření sňatku dvou stejnopohlavních osob plyne již ze všeobecného ustanovení § 655 NOZ, jež nalezneme hned na počátku právní úpravy manželství. Rozdílnost pohlaví je vyžadováno a jedná se o zásadní zákonnou podmínku. Stejně pohlaví neřadíme mezi zákonné překážky, protože absentují v jejich výčtu v § 672-676 NOZ. Pokud tak osoby stejného pohlaví vstoupí do manželství, půjde o manželství zdánlivé, jež nevyvolá žádné právní následky.¹⁰¹

Náležitostí, na které je nutno zcela trvat a není výslovně uvedená v právní úpravě, je oprávněný orgán veřejné moci, před nímž je občanský sňatek uzavírán, a oddávající. Lze to vyvodit pomocí výkladu a použití argumentu *a simile*, což je důkaz podobnosti. Pokud je pro církevní sňatek povinné, aby byl při obřadu přítomný orgán oprávněné církve dle § 677

⁹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁰ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 21.

¹⁰¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 119-120.

odst. 2 NOZ, pak by měla být obligatorní přítomnost oprávněného orgánu veřejné moci pro občanský sňatek.¹⁰²

Dále nebude důležitou náležitostí, na které je nutno bezvýhradně trvat, fakt, že k uzavření sňatku dojde osobou mladší 16 let, jenž je plně svéprávná. Na tomto stanovisku se však jednoznačně neshodlo. Z logiky věci lze ale dospět k názoru, že pokud NOZ výslovně nezakazuje podat žádost na přiznání plné svéprávnosti i osobě mladší 16 let, pak tento plně svéprávný nezletilý jedinec by mohl uzavřít manželství. Pokud je nezletilý plně svéprávný, může uzavřít manželství bez omezení a nejedná se tak o překážku způsobující neplatnost manželství. U jedince nezletilého a plně nesympéprávného by nemohlo vzniknout manželství, a jestliže by vzniklo, jednalo by se o manželství neplatné z důvodu zákonné překážky dle § 672 NOZ. Pouze u nezletilé osoby, starší 16 let a plně nesympéprávné, které bylo povoleno uzavřít manželství, může vzniknout platné manželství.¹⁰³ Naproti tomu v komentáři Králíčková zastává opačný názor z důvodu, že zákon *expressis verbis* stanovuje podmínku věku šestnáct let pro zahájení řízení o přiznání svéprávnosti.¹⁰⁴ Nicméně soud může přiznat onu svéprávnost výjimečně i v jiných případech, pokud to odůvodňuje vážný zájem nezletilého.¹⁰⁵

4.1.2. Následky určení zdánlivosti

Jakmile soud zdánlivost určí, musí dojít bezodkladně, po nabytí právní moci rozhodnutí o neexistenci manželství, k rozhodnutí opatrovnického soudu o otcovství ke společnému dítěti i o povinnostech a právech rodičů k němu dle § 679 odst.1 NOZ. Pokud existuje zdánlivé manželství, pak nemůže být žádný muž považován *ex lege* za otce dítěte dle první domněnky otcovství. Z toho důvodu je v zájmu dítěte uzákoněna povinnost soudu *ex offio* zahájit řízení o určení otcovství dle třetí domněnky v § 783 NOZ.¹⁰⁶ Pokud se těmto rodičům narodilo dítě během ne-manželství a byl o něm proveden zápis do matriční knihy, pak je třeba, aby tomuto zápisu byly odebrány zpětně účinky týkající se otcovství muže. A následně by se mělo znova učinit určení otcovství k dítěti. V případě, že je dítě teprve počato, poté se určí, že zde

¹⁰² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 46.

¹⁰³ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 119.

¹⁰⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 47.

¹⁰⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 50.

manželství není, pak se musí počkat až se dítě narodí a postupuje se dle prvního odstavce § 679 NOZ.¹⁰⁷

Dále je třeba upravit majetkové poměry ne-manželů. Jedná se o zcela odlišný případ oproti neplatnému manželství, neboť zde se nepostupuje obvyklým způsobem jako při rozvodu manželství. V důsledku nevyvolání právních účinků takového manželství nevznikly ne-manželům žádné společné závazky ani žádná společná práva, jež spadají pod manželské majetkové právo. V případě, že by ne-manželé nabyli nějaké věci společně, je následně potřeba postupovat tak, jako by byl pár od začátku v nesezdaném soužití. Z tohoto důvodu je potřeba individuálního posouzení dle povahy povinností a práv a pokud to nepůjde jednoznačně posoudit, pak se postupuje dle ustanovení o bezdůvodném obohacení.¹⁰⁸ Vždy je ale nutné postupovat v řízení tak, aby se dbalo na zájmy společných dětí, třetích osob a dále toho, kdo jednal v dobré víře. Ta se posoudí nejen vzhledem k právnímu jednání, které založilo nějaký majetkový poměr, ale i při sňatečném jednání, jež takovému manželství dalo vzniknout.¹⁰⁹

4.2. Neplatné manželství

Co se týče paragrafového vymezení, najdeme úpravu neplatného manželství přímo v § 680 a násl. NOZ, ve kterých dále odkazuje na předchozí paragrafy § 672-676 NOZ. Tam je stanoven taxativní výčet důvodů neplatnosti čili přesný výčet zákonných překážek, jež brání v uzavření platného manželství.¹¹⁰ Takovým překážkám se jinak říká záповědi manželství (*impedimenta matrimonii*). Z historického pohledu byly tyto záповědi děleny dle různého charakteru, a podle jejich závažnosti se dělily na ty, které měly za právní následek neplatnost, a na ty, které byly právně platné.¹¹¹ Dle § 680 NOZ, pokud dojde k uzavření manželství, ačkoliv tomu bránila zákonná překážka (tím rozumíme překážky v § 672-676 NOZ), soud prohlásí manželství za neplatné na návrh každého, kdo by na tom mohl mít právní zájem, ledaže jde o zákonnou překážku omezené svéprávnosti. Lze tedy říci, že hlavní sankcí za přestoupení některé ze zákonných překážek je neplatnost.¹¹²

¹⁰⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 55-56.

¹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 51.

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 117.

¹¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹¹ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia, 1977, s. 77.

¹¹² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 165.

4.2.1. Zákonné překážky

Vše začíná v § 671 NOZ, jenž vymezuje způsobilost každého jedince vstoupit do manželství, ledaže mu v tom brání existence určité zákonné překážky. Taková existence ale automaticky neznamená neplatnost sňatku. Tento platně vznikne a následně zákonným způsobem může zaniknout. Do té doby, než ale soud vydá rozsudek o neplatnosti takového manželství, však může dojít k jeho konvalidaci a změní se na manželství platné.¹¹³

První z těchto překážek se nachází v § 672 NOZ, ve kterém zákon stanovuje, že „*manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný.*“ Ke zhojení této vady může dojít tak, že soud povolí jedinci staršímu šestnácti let uzavřít sňatek, či takové osobě přizná plnou svéprávnost. V tomto ustanovení zákonodárce striktně nestanovuje dolní hranici věku, proto je nezbytné si to vyložit analogicky, za pomoci dalších ustanovení. Pokud může soud povolit uzavřít manželství pouze osobě starší šestnácti let, tak nejnižší věková hranice je právě šestnáct let věku. Pokud ovšem nedojde k tak výjimečným situacím, jako je například ono povolení soudu uzavřít sňatek dle § 672 odst. 2 NOZ, § 367 ZŘS, tak se považuje za minimální věk dosažení osmnácti let. Dle systematické interpretace lze učinit závěr, že pokud jedinec mladší šestnácti let provede sňatečný projev vůle, půjde o manželství zdánlivé, jenž nelze zhojit. Naopak, pokud bude osobě více jak šestnáct a méně než osmnáct let, a uzavře manželství bez povolení soudu, takové manželství vznikne, ale bude možné ho prohlásit na návrh za neplatné.¹¹⁴ Z tohoto ustanovení vyplývá, že je nutná kumulace nezletilosti dle § 30 odst. 1 NOZ a absence plné svéprávnosti dle § 37 odst. 1 NOZ. Tedy pokud je splněn jen jeden z těchto předpokladů, není tato překážka dána. Shodně také překážka odpadá, pokud uzavře manželství nezletilý, u kterého již jednou manželství zaniklo či bylo prohlášeno kdysi za neplatné. Plyne to ze skutečnosti, že plnou svéprávnost získá jedinec jejím přiznáním od soudu či uzavřením jakéhokoliv manželství, tedy i neplatného.¹¹⁵ V minulosti se sňatečný věk velice lišil, neboť například v takovém středověku byla tato hranice posunuta už na sedmý rok věku. Na druhou stranu v 19. století v Rakousku byla posunuta dolní hranice až na 24. rok.¹¹⁶

Druhou zákonnou komplikací je situace, kdy byla snoubenci v oblasti sňatečné sféry soudem omezena svéprávnost. Tato nezpůsobilost ke vstupu do manželství musí být jasně

¹¹³ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 736.

¹¹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 35-36.

¹¹⁵ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 737.

¹¹⁶ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 40.

a srozumitelně vymezena v samotném výroku rozsudku. Pokud není v této věci vydán rozsudek, může osoba uzavřít manželství bez dalšího. Zajímavostí je, že nelze toto manželství prohlásit za neplatné *ex offio* dle § 685, ani na návrh každého, kdo má na tom právní zájem dle § 680 *in fine* NOZ.¹¹⁷ Kogentní ustanovení § 673 NOZ, zakazující uzavření sňatku jedinci s omezenou svéprávností v této oblasti, se proto považuje za ne úplně perfektní, neboť porušení takového zákazu nezpůsobí neplatnost, ani nevyvolá vyslovení neplatnosti soudem či kýmkoliv jiným. Pouze zde vyvstává možnost prohlášení neplatnosti soudem na návrh druhého manžela v řízení podle § 684, a to z důvodu omylu, jenž se může týkat jen identity manžela, ne jeho vlastností, kam právě ona omezená svéprávnost patří.¹¹⁸

Třetí důvod neplatnosti manželství je fakt, že existuje další manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí. Zkráceně lze říci, že pod § 674 najdeme uzákoněný zákaz bigamie. S odkazem na veřejný pořádek a nezákonnost z hlediska trestního práva lze prohlásit takto vzniklé manželství za neplatné, i bez návrhu, *ex offio*, dle § 685 písm. a NOZ.¹¹⁹ Pro registrované partnery je tato překážka bigamie zakotvena též v § 4 odst. 4 zákona o registrovaném partnerství.¹²⁰

Čtvrtá zákonná překážka se týká existence příbuzenství mezi snoubenci. § 675 NOZ jasně vyjmenovává omezený výčet osob, jež nemohou mezi sebou uzavřít manželství. Konkrétně uvádí zákaz mezi předky, potomky a sourozenci. Platí to jak pro příbuzenství pokrevní, tak i právní, jenž bylo založeno osvojením.¹²¹ Na základě paragrafů § 772 a § 773 NOZ se týká zákaz pouze předků a potomků prvního a druhého stupně přímé linie. Dle Zuklínové je takovýto úzký okruh zakázaných osob nesprávný, neboť poukazuje na většinu zahraničních právních úprav, kde je normou větší počet osob, na které se tento zákaz vztahuje. Z tohoto důvodu vznáší otázku, zda by nebylo vhodné přidat do zákazu i třetí stupeň příbuzenství.¹²² Soud může takové manželství prohlásit za neplatné i bez návrhu, *ex offio*, dle § 685 písm. b NOZ. Takové prohlášení může soud učinit i po zániku manželství, například pokud umře jeden z manželů. Z hlediska příbuzenství na základě osvojení je důležité upozornit, že je nově možné zrušit osvojení pouze do tří let od rozhodnutí o osvojení. Pokud by se tak

¹¹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 38-39.

¹¹⁸ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 739.

¹¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 40-41.

¹²⁰ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 46-47.

stalo, a došlo by ke zrušení, nelze již takové manželství prohlásit za neplatné, neboť by došlo k nápravě zákonné překážky manželství, a to s účinky *ex nunc*.¹²³

Poslední z taxativně vyjmenovaných překážek je trvání poručenství, svěření a pěstounství mezi snoubenci dle § 676 NOZ, neboť se jedná o takový vztah, v němž má jeden vůči druhému více či méně závislé postavení, jenž by mohlo být takto zneužito. Nabytím plné svéprávnosti, tedy zletilostí, takový poměr zaniká. Kromě toho může zaniknout též jeho zrušením či zánikem. Může zde dojít vždy ke konvalidaci, protože dítě svěřené do poručenství, svěření a pěstounské péče nabude plnou svéprávnost uzavřením manželství, a v důsledku toho tyto instituty zaniknou.¹²⁴

4.2.2. Další důvody pro prohlášení manželství za neplatné

Kromě zákonných překážek zákon vyjmenovává další důvody pro prohlášení neplatnosti manželství, a to v § 684 odst. 1 NOZ. Dle něj může soud prohlásit manželství za neplatné na návrh manžela, jenž projevil vůli o vstupu do manželství pod nátlakem, který spočíval v použití násilí či vyhrožování násilím, a nezáleží na tom, jestli šlo o fyzické či psychické. Dále může soud prohlásit manželství za neplatné z důvodu omylu v osobě snoubence či z důvodu omylu v povaze sňatečného právního jednání.¹²⁵ Důvody neplatnosti dle § 684 NOZ byly dříve popsány jako vady právního úkonu, neboť nešlo o tak závažné skutečnosti pro společnost, nýbrž podstatné pro osoby, jež chtějí vstoupit do manželství. Spíše šlo tedy o důvody soukromého charakteru.¹²⁶

Když to shrneme, tak jediné důvody, pro které lze prohlásit manželství za neplatné, jsou tedy zákonné překážky bránící v uzavření manželství, uvedené v § 672-676 NOZ, a důvody vyjmenované v § 684 NOZ. Pro žádný jiný důvod nelze učinit takové prohlášení. Tyto dvě skupiny důvodů se liší v tom, kdo může podat návrh na zahájení takového řízení, tedy v aktivní legitimaci. V případě, že existuje důvod vyjmenovaný v § 684 NOZ, pak může podat návrh pouze manžel, a to v prekluzivní lhůtě „do jednoho roku ode dne, kdy to mohl vzhledem k okolnostem nejdříve učinit, popřípadě, kdy se dozvěděl o pravém stavu věci.“¹²⁷ Výjimečně mohou návrh podat i manželovi potomci za situace, že onen manžel zemřel, a to opět

¹²³ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 740.

¹²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 43.

¹²⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 46-47.

¹²⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

v prekluzivní lhůtě do jednoho roku ode dne smrti manžela. Ustanovení právních předpisů nespecifikují o jakého potomka se má jednat, proto může jít o jakéhokoliv potomka.¹²⁸

4.2.3. Zahájení řízení o neplatnosti manželství

Jestliže manželství zaniklo, nelze jej zásadně prohlásit zpětně za neplatné. Výjimečně je to možné, jen pokud návrh podají potomci zemřelého manžela, řízení o neplatnost je již zahájeno a zemřel manžel, který nepodal tento návrh. Řízení lze zahájit i bez návrhu *ex officio* ve dvou zákonných eventualitách, a to z důvodu bigamie či v případě příbuzenství dle § 685 NOZ. Tohle ustanovení je nutno brát jako *lex specialis* k obecnému pravidlu, že návrh může podat každý, kdo má na tom právní zájem.¹²⁹

Pokud došlo ke konvalidaci, k odpadnutí zákonné překážky, nemůže dojít k situaci, že by bylo manželství prohlášeno za neplatné. Dále nelze prohlásit neplatnost manželství uzavřené s nezletilým, jenž není plně svéprávný, nebo s osobou, které byla omezena svéprávnost v této oblasti, a to za podmínky, že bylo počato dítě, které se narodí živé. Tady je zjevná zamýšlená ochrana nezletilého a zdůraznění, že účelem manželství je i založení rodiny a řádná výchova dětí.¹³⁰

V § 681 NOZ je zakotvena tzv. domněnka platnosti manželství, jež znamená, že manželství je platné, dokud ho soud neprohlásí za neplatné. Prohlásit ho může soud pouze v řízení dle § 373 a násl. ZŘS, a to rozsudkem dle § 372 ZŘS. Takový rozsudek má konstitutivní charakter se zpětnými účinky, neboť se jedná o rozhodnutí ve věci osobního stavu.¹³¹ Teprve až poté, co nabude tento rozsudek právní moci, nastane neplatnost manželství. Tuto situaci proto vykládáme tak, že jde o nepřímou relativní neplatnost.¹³² V případě, že je manželství již takto prohlášeno, pak se na něj dívá jako na nikdy neuzavřené a na manžele se hledí, jako by nikdy manželé nebyli, tzn. že jsou oba svobodní, nikoliv rozvedení, pokud se ovšem v minulosti nerozvedli. Pokud však není ještě manželství prohlášeno za neplatné, pak se na něj hledí jako na platně uzavřené.¹³³

Zahájit řízení o neplatnosti manželství lze na návrh každého, kdo má na tom právní zájem. „Právní zájem každého“ se interpretuje jako ne nutně naléhavý interes samotných

¹²⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 115.

¹²⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 61.

¹³⁰ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 22-24.

¹³¹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 58.

¹³² KRALÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 52-53.

¹³³ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 746.

manželů, jejich potomků, předků či dědiců, jež se cítí být ohroženi následky, které by mohly manželstvím vzniknout. Může se jednat o důsledky statusové, majetkové či osobní, jež by zasáhly do života třetích osob.¹³⁴ Platí to až na výjimku, a to v případě zákonné překážky omezené svéprávnosti, při níž může být řízení zahájeno pouze na návrh manžela. Procesní normy v ZŘS tuto skutečnost ovšem nijak nereflktují a umožňují zahájit toto řízení i bez návrhu. Proto je nutné tuto chybu *de lege ferenda* opravit a srovnat tak hmotněprávní úpravu s procesní tak, že bude v budoucnu možné zahájit takové řízení pouze na návrh.¹³⁵ V důvodové zprávě k občanskému zákoníku zákonodárci nevymezili, proč udělili zrovna takovouto výjimku. Lze ale předpokládat, že to učinili z důvodu ochrany osoby, jejíž svéprávnost je omezena v téhle oblasti. Přesto vnímám tuto vyšší ochranu jako nadbytečnou, jež je pouze komplikací pro výklad nynější právní úpravy.

4.2.4. Následky prohlášení manželství za neplatné

Je-li manželství prohlášeno za neplatné, platí o právech a povinnostech manželů ke společnému dítěti totožná ustanovení, co platí pro rozvedené manžele. Nutné je, aby se v samostatném řízení rozhodlo o péči rodičů k tomuto dítěti, a to ještě před vydáním rozsudku o neplatnosti manželství. U společných dětí, které se narodily za trvání neplatného manželství, se uplatní první domněnka otcovství. Hledí se na ně jako na děti, jež se narodily v manželství.¹³⁶

Z hlediska majetkového vypořádání, platí pro takové manžele ustanovení, která platí pro rozvedené manžele v době po rozvodu manželství. Tedy všechen majetek, jenž nabyli v době neplatného manželství, bude vypořádán dle zásad o vypořádání společného jmění manželů. To vše platí jen v tom případě, že muž a žena, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné, nedomluví na dohodě o jejich majetkových poměrech. Pakliže se ti dva nedohodnou, soud o tomto rozhodne na návrh dle § 765 NOZ. Zákonná domněnka o vypořádání dle § 741 NOZ se uplatní tehdy, pokud si manželé nevypořádají takovýto majetek do tří let ode dne, kdy bylo manželství pravomocně prohlášeno za neplatné.¹³⁷ V případě, že se bude rozhodovat o majetkových právech a povinnostech a manželství bylo prohlášeno za neplatné dle § 684 NOZ, je nutno brát ohled na jednajícího v dobré víře.¹³⁸

¹³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 52.

¹³⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 114.

¹³⁶ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 68-69.

¹³⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 57.

¹³⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 116.

Již historicky se používají na tyto případy identické postupy jako při rozvodu manželství, neboť se názory shodují na tom, že situace rozvedených manželů a neplatných manželů je v určitých ohledech téměř shodná. Na základě ustanovení týkajících se rozvodu však není vyloučená dohoda manželů ohledně práv a povinností ke společnému dítěti či ohledně majetkových poměrů, jež musí být schválena soudem.¹³⁹

¹³⁹ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 750.

5. Stejnopohlavní manželství a registrované partnerství

5.1. Manželství stejnopohlavních párů v České republice

V právní úpravě České republiky tento institut, označující právo vzniku manželství osob stejného pohlaví, prozatím nenalezneme. O zavedení tohoto institutu se ale již několikrát uvažovalo. V České republice, jako v prvním státě střední a východní Evropy, proběhlo hlasování v Poslanecké sněmovně o zavedení stejnopohlavního manželství, které ale ve výsledku nedopadlo úspěšně. Do prvního čtení se dostal návrh zákona dne 29. dubna 2021, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jenž by umožnil uzavřít manželství osobám stejného pohlaví.¹⁴⁰

Účelem této novely zákona mělo být zrovnoprávnění práv a povinností manželů stejného pohlaví s manžely opačného pohlaví, které se doposud v mnoha ohledech liší. Novelou by tak u stejnopohlavních manželů mohlo dojít k vytvoření společného jmění manželů, k jinému přístupu k náhradní rodinné péči či ke vzniku vdovského důchodu. K zamítnutí návrhu nedošlo, neboť pro něho hlasovalo pouze 41 poslanců z 93, a tak Sněmovna dostala novelu do druhého čtení.¹⁴¹ Návrh zamířil do ústavně-právního a sociálního výboru, který měl na projednání novely 80 dnů. Garanční Ústavně právní výbor návrh zákona neprojednal a Výbor pro sociální politiku projednal návrh zákona a vydal 23. 6. 2021 záznam z jednání doručený poslancům jako tisk 201/2, ve kterém nepřijal žádné usnesení. Zákonodárci nestihli o novele rozhodnout do říjnových voleb 2021, a proto institut stejnopohlavního manželství není nadále v naší právní úpravě zaveden.¹⁴²

Dá se hovořit o jisté převládající konzervativnosti v české společnosti, která brání takovému přijetí. Když si ale uděláme exkurzi do minulosti, zjistíme, že manželství vždycky nebylo bráno tradičně, jako svazek muže a ženy, a že se naopak měnilo poměrně hojně napříč celým světem, kde docházelo k častým reformám manželského práva. A proto je určitý vývoj a změna v této právní oblasti na místě, v závislosti na vyvíjející se situaci moderní společnosti a s ní související žádané radikální změny. Jelikož ale došlo k sestavení nové vlády, můžeme

¹⁴⁰ PÁLOVÁ, Anna. *Historické hlasování o manželství a mnohem víc. Máme za sebou nejúspěšnější rok* [online]. jsmefer.cz, 21. prosince 2021 [cit. 18. února 2022]. Dostupné z: [Historické hlasování o manželství a mnohem víc. Máme za sebou nejúspěšnější rok - JSME FÉR \(jsmefer.cz\)](https://jsmefer.cz/historicke-hlasovani-o-manzelstvi-a-mnohem-vic-mame-za-sebou-nejuspesnejsi-rok-jsme-fer/).

¹⁴¹ Advokátní deník. *Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry* [online]. 29. dubna 2021 [cit. 8. března 2022]. Dostupné z: [Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry - Legislativa - Advokátní deník \(advokatnidetik.cz\)](https://advokatnidetik.cz/poslanci-dali-sanci-uzakoneni-manzelstvi-pro-stejnopohlavni-pary/).

¹⁴² Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 201* [online]. Česká republika, 2021. Dostupné z: [t020102.pdf](https://www.psp.cz/aktualita/202102020102.pdf).

v budoucnu očekávat další pokus o prosazení manželství pro všechny. Naproti tomu ve světě uznává tento institut manželství stejnopohlavních párů již 30 států.¹⁴³

Dle judikatury Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2018, sp. zn. 8 As 230/2017-41, jsou v České republice považována stejnopohlavní manželství uzavřená v zahraničí v souladu s jejich právem za svazky v režimu registrovaného partnerství. Stěžovatelé uzavřeli v Nizozemí stejnopohlavní manželství dle nizozemského práva a žádali české správní orgány o zápis tohoto zahraničního sňatku do příslušné matriční knihy, což jim úřady odmítly provést. Nejvyšší správní soud se ztotožnil s názorem krajského soudu, že úřady správně nevyhověly takovému zápisu a jedinou možností byl zápis toliko registrovaného partnerství, neboť český právní řád stále odlišuje institut manželství a registrovaného partnerství. Výsledkem tohoto rozsudku vznikla právní věta, „že cizozemské právo uzavření stejnopohlavního manželství dovoluje, nikterak nepředurčuje postoj českých správních úřadů a soudů k tomu, zda Česká republika jeho uzavření v cizině zapíše jako manželství do své vlastní vnitrostátní evidence vedené zvláštní matrikou.“¹⁴⁴

5.2. Manželství stejnopohlavních párů v jiných evropských státech

5.2.1. Rakousko

Rakousko se stalo jednou ze zemí v Evropě, ve které mohou homosexuálové uzavřít manželství, s účinností od 1.1.2019, a to na základě rozhodnutí rakouského Ústavního soudního dvora ze dne 4.12.2017, sp. zn. G 258-259/2017-9. V dané věci se jednalo o lesbický pár rakouské příslušnosti, jenž chtěl uzavřít stejnopohlavní manželství. Žijí spolu od roku 2012 v registrovaném partnerství a jsou rodiči nezletilého dítěte, který v tomto vztahu vyrostl. Magistrátem města Vídeň i správním soudem byla jejich žádost zamítnuta, a proto pár podal stížnost na Ústavní soudní dvůr pro diskriminaci z důvodu sexuální orientace. Soud jejich stížnosti vyhověl. Rozhodnutím ze dne 12. října 2017 zrušil některá ustanovení občanského zákoníku, neboť je Ústavní soudní dvůr považoval za diskriminační.¹⁴⁵

Odůvodnil to tím, že právní instituty dávají každému najevo, že vztah mezi osobami stejného pohlaví, jako je registrované partnerství, je odlišný od institutu manželství osob stejného pohlaví, přestože oba vztahy jsou záměrně založeny na stejných hodnotách. Rozdělení

¹⁴³ MASCI, David, LIPKA, Michael. *Same-Sex Marriage Around the World* [online]. pewforum.org, 28.10.2019 [cit. 1.12.2021]. Dostupné z: [Gay Marriage Around the World | Pew Research Center \(pewforum.org\)](https://www.pewforum.org).

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2018, sp. zn. 8 As 230/2017-41.

¹⁴⁵ Rozhodnutí Ústavního soudního dvora ze dne 4. prosince 2017, sp. zn. G 258-259/2017-9.

na dva právní instituty tak vyjadřuje, že lidé se sexuální orientací stejného pohlaví nejsou stejní jako lidé s orientací odlišného pohlaví. Právní rozdělení vztahů mezi osobami opačného a stejného pohlaví ve dvou různých právních institutech tedy porušuje princip rovnosti a diskriminuje jedince na základě osobních vlastností, jako je zde sexuální orientace.¹⁴⁶

Dalším důsledkem tohoto rozhodnutí je skutečnost, že zákon o registrovaném partnerství zůstává v platnosti jako právní rámec i pro stávající registrovaná partnerství. V neposlední řadě mohou páry stejného pohlaví vstoupit do svazku manželského, nýbrž i páry opačného pohlaví mohou uzavřít registrované partnerství. Dle § 44 rakouského občanského zákoníku (ABGB) platilo v Rakousku do 31. 12. 2017, že manželství mohou zavřít pouze osoby odlišného pohlaví.¹⁴⁷

5.2.2. Německo

Dále má toto právo zakotvené například Německo, což znamená, že je to již pro Českou republiku druhý sousední stát, jehož zákonodárce přijal takovouto právní úpravu. Od roku 2001 mohou páry stejného pohlaví v Německu uzavírat registrované partnerství, ale ne uzavírat sňatky. V červnu 2017 německý parlament hlasoval ohledně legalizace manželství osob stejného pohlaví. Návrh zákona podpořilo 393 zákonodárců, 226 hlasovalo proti a čtyři se zdrželi hlasování. Jasná většina německých poslanců hlasovala pro legalizaci manželství osob stejného pohlaví, několik dní poté, co kancléřka Angela Merkelová upustila od svého nesouhlasu s hlasováním.¹⁴⁸

Reforma zaručuje párům, které byly omezeny na registrované svazky, plná manželská práva a umožňuje jim adoptovat děti. Nový zákon nabyl účinnost 1.10.2017. Paragraf § 1353 německého občanského zákoníku nově zní „*Manželství je uzavřeno na celý život dvěma osobami různého nebo stejného pohlaví.*“ Novela tohoto zákoníku ruší registrované partnerství a páry tak mohou už „jen“ uzavřít manželství. Registrovaná partnerství, které vznikly před přijetím této novely, zůstávají nadále platná, ale automaticky se nemění ve stejnopohlavní

¹⁴⁶ Rozhodnutí Ústavního soudního dvora ze dne 4. prosince 2017, sp. zn. G 258-259/2017-9.

¹⁴⁷ SUDA, Karel, VINTROVÁ, Anna Katerina. *Rakousko je dalším sousedním státem umožňujícím sňatek homosexuálům. V Česku se na změnu čeká* [online]. pravo21.cz, 15.července 2020 [cit. 2.prosinec 2021]. Dostupné z: [Rakousko je dalším sousedním státem umožňujícím sňatek homosexuálům. V Česku se na změnu čeká | Právo21 – Právo srozumitelně a pro všechny \(pravo21.cz\)](#).

¹⁴⁸ CONNOLLY, Kate. *German parliament votes to legalise same-sex marriage* [online]. theguardian.com, 30.června 2017 [cit. 2.prosinec 2021]. Dostupné z: [German parliament votes to legalise same-sex marriage | Germany | The Guardian](#).

manželství. Pokud mají registrovaní partneři zájem povýšit jejich vztah na úroveň manželství, mohou si o to požádat.¹⁴⁹

5.2.3. Švýcarsko

V prosinci roku 2020 odhlasovali zákonodárci ve Švýcarsku novelu občanského zákoníku. Po tomto hlasování následovalo referendum dne 26. září 2021, kdy se 64,1 % voličů vyslovilo pro novelu občanského zákoníku umožňující manželství stejnopohlavním párům, společnou adopci dětí a asistovanou reprodukci pro lesbické páry. Příslušný zákon nabude účinnosti dne 1. července 2022.¹⁵⁰ S návrhem přišla švýcarská poslankyně Kathrin Bertschy, za politickou stranu Green Liberal Party of Switzerland.¹⁵¹

Švýcarsko nebylo první zemí, ve které se hlasovalo pomocí referenda o sňatcích osob stejného pohlaví. Pro takové manželství se vyslovilo v roce 2015 Irsko, které je historicky římskokatolické a o tři roky později Austrálie. Naopak referendum dopadlo neúspěšně na východní straně Evropy, konkrétně ve Slovinsku a v Rumunsku, a to z důvodu malého zájmu voličů.¹⁵²

5.3. Registrované partnerství

V české úpravě můžeme nalézt pouze institut registrovaného partnerství, který je nutný zmínit v souvislosti s rodinnými vztahy. Byl v České republice zaveden teprve v roce 2006. Zde ho rozeberu jen okrajově. Daná tematika je zvláště zakotvena v samostatném zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 239/2008 Sb., kterým se mění některé zákony související s registrovaným partnerstvím (dále jen „zákon o registrovaném partnerství“), který v §1 definuje registrované partnerství jako „*trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem.*“ Zákonodárci tuto tematiku nezavedli do NOZ z ryze politických

¹⁴⁹ VINTROVÁ, Anna Katerina. *Manželství pro všechny* [online]. pravo21.cz, 11. srpna 2018 [cit. 2. prosince 2021]. Dostupné z: [Manželství pro všechny | Právo21 – Právo srozumitelně a pro všechny \(pravo21.cz\)](#).

¹⁵⁰ O'SULLIVAN, Domhnall. *Marriage for all wins thumping approval of Swiss voters* [online]. swissinfo.ch, 26. září 2021 [cit. 2. prosince 2021]. Dostupné z: ['Marriage for all' wins thumping approval of Swiss voters - SWI swissinfo.ch](#).

¹⁵¹ PADGETT, Donald. *Switzerland passes marriage equality with huge public support voters* [online]. out.com, 18. prosince 2020 [cit. 2. prosince 2021]. Dostupné z: [Switzerland Passes Marriage Equality With Huge Public Support \(out.com\)](#).

¹⁵² Advokátní deník. *Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry* [online]. 29. dubna 2021 [cit. 8. března 2022]. Dostupné z: [Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry - Legislativa - Advokátní deník \(advokatnidenik.cz\)](#).

a ideologických důvodů, a pod nátlakem lobbistických skupin. Tento zákon znamená pro homosexuály právní a společenské uznání jejich partnerství.¹⁵³

Do doby, než se přijala tato právní úprava, považovaly stejnopohlavní páry absenci formalizace takových svazků za projev homofobie a přímý rozpor se zásadami rovnosti, osobní svobody a nediskriminace na základě jiného postavení, jež zaručuje Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, Římská smlouva a Charta základních práv Evropské unie.¹⁵⁴ Dále je důležité vzít v potaz ustanovení §3020 NOZ, který tvrdí, že „*ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.*“

Tímto pojmem se zabývala též judikatura. Za takový významný milník se jistě považuje nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn.Pl. ÚS 7/15-1, kterým bylo zrušeno ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, jenž zakotvovalo zákaz osvojení dítěte jedním z partnerů. Zrušeno to bylo z důvodu, že napadené zákonné ustanovení Ústavní soud shledal rozporným s právem na lidskou důstojnost, s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace zakotvenými v čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 1, 2 Listiny a v čl. 8 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy. Ústavní soud to vyargumentoval tak, „*že v daném případě spočívá podstata problému v tom, že občanský zákoník na straně jedné umožňuje, aby dítě výjimečně osvojila i jiná osoba (nežli manžel), přičemž však zákon o registrovaném partnerství současně výslovně vylučuje, aby touto osobou byl někdo, kdo žije v registrovaném partnerství. Dochází tak k situaci, kdy zákonodárce připustil osvojení dítěte i jedincem, který nežije v manželském svazku, a nestanovil ani žádné omezení v tom, zda se jedná o osobu heterosexuální či homosexuální orientace. Na straně druhé však zakazuje, aby tento jedinec žil v registrovaném partnerství. Výsledkem je proto stav, kdy např. osoba, která společně žije s jedincem stejného pohlaví, bez dalšího může požádat o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojitelem a této žádosti bude po splnění všech podmínek vyhověno, nicméně pokud v jiném - avšak fakticky zcela obdobném - případě tyto osoby uzavřou registrované partnerství, je jim tato možnost zákonem zakázána.*“¹⁵⁵ Pokud se tak stane, a jeden z partnerů si osvojí dítě svého partnera, pak soud rozhodne též o vypuštění zápisu o druhém rodiči z matriky.¹⁵⁶ Tuhle možnost nalezneme

¹⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 520.

¹⁵⁴ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník.* Praha: Grada Publishing, 2017, s. 8-9.

¹⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15-1 (N 110/81 SbNU 729).

¹⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

v §800, druhá věta NOZ, která nám v podstatě říká, že rodičem formálně bude jen ten osvojitel jako jedinec.¹⁵⁷

Dále Evropský soud pro lidská práva rozhodl rozsudkem ze dne 14. prosince 2017 ve věci Orlandi a ostatní proti Itálii, že absence konkrétní právní úpravy uznání a ochrany sňatků uzavřených osobami stejného pohlaví v zahraničí porušuje práva těchto osob na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy.¹⁵⁸ Ve svém nezávazném stanovisku generální advokát Soudního dvora EU Melchior Wathelet uvádí, že pojem manžel/manželka zahrnují pro účely svobody pobytu občanů EU a jejich rodinných příslušníků i partnery stejného pohlaví. Členské státy tak nemohou odmítnout udělit právo trvalého pobytu manželovi či manželce stejného pohlaví. Ve svém závěru uvádí, že společnost v zemích EU obecně prošla určitým vývojem a že myšlenka, že manželství znamená svazek dvou osob opačného pohlaví, je dnes překonaná.¹⁵⁹

Názory na otázku, zda by mělo být v zákoně konečně zakotveno povolení uzavřít manželství s osobou stejného pohlaví, jsou různorodé, a tím pádem dle mého rozdělují společnost na konzervativnější jedince, kteří uznávají tradiční hodnoty a nepřipouští v tomto ohledu žádnou změnu a pak jedince, kteří jsou otevřeni změnám v této oblasti a zastupují moderní 21. století.

5.4. Rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím

Z řad lidí si stále mylně domnívá, že registrované partnerství je totožné s manželstvím. Proto je tedy nutné si jasně a srozumitelně vymežit tyto dva rozdílné instituty a zdůraznit rozdíly mezi nimi. Jaký je tedy rozdíl mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím? Z právního hlediska jich nalezneme nemálo.

Od roku 2017 se na českém trhu vyskytuje iniciativa Jsme fěr, která bojuje za práva LGBT komunity lidí (tedy lesby, gaye, bisexuály a transgender) a usilovně se snaží o jejich zrovnoprávnění. Skládá se z organizace Amnesty, Logos Česká republika, Mezipatra, Prague Pride, PROUD a Queer Geography. Na svých webových stránkách konají osvětu ohledně práv

¹⁵⁷ HARTINGEROVÁ, Emma. *Stejnopohlavní manželství* [online]. pravni prostor.cz, 23. června 2021 [cit. 2. prosince 2021]. Dostupné z: [Stejnopohlavní manželství | Právní prostor \(pravni-prostor.cz\)](https://pravni-prostor.cz/stejnopohlavni-manzelstvi/).

¹⁵⁸ Rozsudek ESLP ze dne 14.12. 2017, Orlandi a ostatní proti Itálii, č. 56665/09.

¹⁵⁹ Stanovisko generálního advokáta při Soudním dvoru EU ze dne 11. ledna 2018, Relu Adrian Coman a další proti Inspectoratul General pentru Imigrari a další, C-673/16 (v el. sb. rozh.).

LGBT komunity, a neméně se snaží rozšiřovat povědomí o tom, že stále existuje obrovský rozdíl mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.¹⁶⁰

Mezi rozdíly zde řadíme okolnosti týkající se uzavírání manželství a vstupu do registrovaného partnerství. Registrované partnerství mohou jedinci uzavřít pouze na 14 matričních úřadech, a to před matrikářem, nepotřebují k němu žádné svědky, musí být plnoletí a o změnu příjmení je nutné žádat až po registraci.¹⁶¹ Pouze jeden partner z páru může zažádat o to, aby mohl užívat příjmení druhého partnera. Homosexuálové nemohou užívat dvě příjmení, příjmení své a k tomu přidané i příjmení svého nového partnera, jak je tomu u manželů a považují to za diskriminační. Aby mohly osoby stejného pohlaví vstoupit do registrovaného partnerství, je nutné, aby minimálně jedna z těchto osob měla české občanství.¹⁶²

Dále zákon nevyžaduje po budoucích registrovaných partnerech před uzavřením registrovaného partnerství znalost zdravotního stavu ani společné plánování budoucnosti. Pouze trvá na prohlášení, že jim nejsou známy okolnosti vylučující vstup do partnerství. Takové prohlášení musí učinit oba partneři osobně a oproti manželství není dovoleno zastoupení partnera na základě plné moci.¹⁶³ A v neposlední řadě jsem doposud nezminila rozdíly u vztahu k dětem. U registrovaných partnerů zde řadíme nemožnost společně osvojit dítě a jeden z partnerů si nemůže přisvojit dítě druhého partnera.¹⁶⁴

V případě majetkového práva u registrovaných partnerů nevzniká na rozdíl od manželství společné jmění manželů nebo společné nájemní právo, které by jim mohlo ulehčit například v tom, že by nemuseli ke každému úkonu pořizovat plnou moc. V případě smrti jednoho z registrovaných partnerů neexistuje nárok na vdovský či vdovecký důchod.¹⁶⁵

„V Česku podle Českého statistického úřadu vyrůstá ve stejnopohlavních rodinách kolem 1000 dětí. Nebiologický, tzv. sociální rodič, dítě vychovává a společensky i emocionálně je pro něj

¹⁶⁰ Jsme fér. *Registrované partnerství není manželství* [online]. 28.listopadu 2017 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Registrované partnerství není manželství \(jsmefer.cz\)](http://jsmefer.cz).

¹⁶¹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření registrovaného partnerství* [online]. 20.srpna 2020 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Uzavření registrovaného partnerství - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvr.cz\)](http://mvr.cz).

¹⁶² NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 41.

¹⁶³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 35.

¹⁶⁴ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 520.

*prostě rodičem. Ale nemá ve vztahu k němu žádná práva. Paradoxně má ale povinnost podílet se na jeho výchově.*¹⁶⁶

¹⁶⁶ Amnesty International. *Je to fér?* [online]. Praha [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Manželství pro všechny \(amnesty.cz\)](https://www.amnesty.cz/).

6. Závěr

Meritem diplomové práce je jak teoretický, tak praktický pohled na právní sféru manželství. Z důvodu značné rozsáhlosti tohoto tématu jsem obsáhla pouze určité oblasti, které jsem zpracovala o to důkladněji. Vycházela jsem z aktuálně účinné právní úpravy vzniku manželství a jeho následků v České republice, obsaženou zejména v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a dalších souvisejících předpisech, které se dají stále považovat za „nové“ právní předpisy. Ustanovení v těchto předpisech jsem rozebrala a analyzovala jejich dopad na vznik manželství.

Pro lepší porozumění institutu manželství a jeho souvislostí bylo nezbytné sepsání první kapitoly, jenž pojednává o jeho historickém vývoji. Nejprve jsem popsala pohled na manželství v období římského práva, které se v mnoha ohledech lišil od dnešního pojetí. Spojoval je pouze institut zasnoubení a existence překážek, jež bránily v uzavření manželství. Na druhou stranu v době, kdy žili pohanští Slované, došlo k absenci takových překážek, a proto bylo uzavírání sňatků mnohem dostupnější. Nicméně se dá říct, že bylo náročnější, neboť existovaly dvě formy sňatku, a to únos ženy a sňatek koupí. Dalším milníkem bylo kanonické pojetí, kdy bylo manželství převážně ovlivněno křesťanstvím, jenž mělo velkou roli ve vytváření rodinných institucí v Evropě. Dominantní vliv ale církev získala až poté, co se stala státní církví. A z obřadu se tak stala opravdová svátost manželství, jež byla silně spjata s církevním obřadem. Josefské a tereziánské období zaznamenalo značný posun a významné změny v právní úpravě rodinného života. Za jejich vlády došlo k vydávání nespočet dekretů, vyhlášek a započala práce na Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811. Pokud se na to podíváme obecně, zas o tolik se ABGB neodlišoval od kanonického práva, neboť měl stále konfesionální ráz. Chápal manželství jako občanskou smlouvu mezi manželi, kterou může uzavřít každý, komu nebrání zákonná překážka.

V další části práce se věnuji problematice vzniku manželství dle současných právních předpisů. Problematika rodinného práva před účinností NOZ byla rozprostřena do více právních předpisů. Po účinnosti NOZ však došlo k ucelení a jednotnosti právní úpravy rodinného práva, což považuji za stěžejní a pozitivní krok vpřed. Definici rodiny v současném českém rodinném právu nenajdeme. Důvodem je nejspíš to, že rodina je termínem spíše sociologickým či sociálním, a ne právním. Přátelství a láska také nejsou právně upravené a nebylo by dobré je spoutat normami práva. V této kapitole jsem vymezila stěžejní pilíře obecného pojmu manželství, tedy jeho význam, účel, předpoklady vzniku manželství,

zasnoubení, předdodavkové řízení a samotný sňatečný obřad, který musí splňovat určité náležitosti, aby bylo manželství uzavřeno platně. Mezi ony předpoklady řadíme jistě svobodný a souhlasný projev vůle snoubenců, přítomnost dvou svědků, veřejnost a slavnostnost sňatečného obřadu. Onu veřejnost nelze chápat ve smyslu nutnosti uzavření manželství na místě veřejnosti přístupném, ale je třeba ji vidět v účasti oddávajícího, matrikáře a svědků při obřadu. U církevní formy se spatřuje veřejnost v uzavření manželství na místě, které je dle církevních předpisů určeno pro náboženské obřady či úkony, ale v praxi bývají uzavírány i na jiných místech, např. v kaplích, pevnostech apod.

Nová právní úprava NOZ zavádí pro občanský i církevní sňatek nový pojem „sňatečný obřad“. Předchozí právní úprava znala pouze termín „svatební obřad“, ale věcně znamenají totéž. Dále jsem se věnovala dvěma formám uzavření manželství, tedy občanskému a církevnímu sňatku, a rozdílům mezi nimi. A nakonec jsem představila následně vznikající vztahy mezi manželi, konkrétně jejich práva a povinnosti. Souhlasím s paní doktorkou JUDr. Danielou Kovářovou, jež tvrdí, že by stačilo pouhé zavedení jednoho pravidla, které by znělo „manželé jsou povinni chovat se k sobě slušně“. Slušní manželé v dobře fungujícím vztahu totiž nepotřebují tolik práv a povinností, zatímco neslušní je stejně nebudou respektovat a jejich soudní vynucení zničí manželství úplně.

V předposlední části práce jsem se zaměřila na neplatnost a zdánlivost manželství. Zde jsem vymezila určité situace, kdy bude možné manželství prohlásit za neplatné či zdánlivé, a to pomocí judikatury a komentářových publikací. Dále uvádím možnosti zahájení takového řízení a následky prohlášení manželství za neplatné či zdánlivé. Z mého pohledu si stojím za názorem, že se do jisté míry nepodařilo správně nastavit pravidla zdánlivosti manželství. Je nezbytné trvat na tom, aby důvody neplatnosti a nicotnosti byly formulovány jasně, srozumitelně a v taxativním výčtu, z důvodu principu právní jistoty adresátů norem a požadavku srozumitelnosti právní úpravy. Pokud se podíváme na novou právní úpravu NOZ z roku 2014, nelze stoprocentně říct, že tyto požadavky splňuje.

Dále jsem se zaměřila na homosexuálně zaměřené jedince, kteří mohou vedle neformálního soužití uzavřít i registrované partnerství, ovšem nemohou uzavřít manželství. V tomto se česká právní úprava liší od některých zahraničních úprav, které povolují uzavřít manželství homosexuálním pářím. Dle mého názoru by se Česká republika měla přiklonit k těmto zahraničním úpravám, jež jsou založeny na právní judikatuře. Evropský soud pro lidská práva konstatoval ve svém rozsudku z roku 2010, že vztah mezi dvěma homosexuálními partnery můžeme zařadit nejen pod soukromý život, ale také pod termín

„rodinný život“ ve smyslu článku 8 Úmluvy, a to jen za podmínky, že tento pár žije ve stabilním de facto partnerství. Článek 12 Úmluvy je třeba vykládat tak, že uzavřít manželství se nevztahuje jen a pouze na osoby opačného pohlaví, ale záleží zde na úvaze každého státu, zda si možnost uzavřít sňatek osob stejného pohlaví zakotví do své vnitrostátní právní úpravy. V neposlední řadě je důležitý fakt, že se ESLP, jako prvá mezinárodní instituce, zastala práv LGBT menšiny, a to rozsudkem Dudgeon proti Spojenému království z roku 1981, v němž zrušil kriminalizování sexuálních praktik mezi homosexuály. Revolučním se stal případ Obergefell v. Hodges z roku 2015, jímž se zakotvilo právo uzavřít manželství osobám stejného pohlaví ve všech padesáti státech USA.

V České republice se jedná se o kontroverzní téma homosexuálního manželství v porovnání s institutem registrovaného partnerství. Práva a povinnosti se u jednotlivých institutů zcela zásadně odlišují. Dále jsem rozebrala právní úpravu zavedení manželství pro všechny napříč několika evropskými státy, která může sloužit jako podnět pro zavedení takového institutu v České republice. Jedná se nepochybně o část práce, která s daným tématem úzce souvisí a v dnešní době je to velmi aktuální. Historicky nebylo manželství chápáno vždycky tradičně, jako svazek muže a ženy, a naopak se měnilo poměrně hojně napříč celým světem, kde docházelo k častým reformám manželského práva. A proto je určitý vývoj a změna v této právní oblasti na místě.

Po sepsání této práce bych shrnula, že současná právní úprava z výše uvedených důvodů není dostatečně efektivní a neodpovídá tak sociální realitě. Je zapotřebí provést pár změn, které by vše uvedly do pořádku. Dle mého by měla v nejbližší době nastat novelizace právní úpravy vzniku stejnopohlavního manželství, která by jistě znamenala pro populaci pozitivní změnu. Věřím, že jsem ve své práci shrnula vše podstatné a nezbytné pro aplikaci a interpretaci právní úpravy manželství a práce se tak může stát přínosem pro nejednoho čtenáře.

Seznam použitých zdrojů

MONOGRAFIE

- VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 283 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, 336 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto knihkupec, 1910, 1243 s.
- HRDINA, Ignác Antonín. *Sylabus římského práva soukromého*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 86 s.
- SATURNÍK, Theodor. *Život starých Slovanů. O právu soukromém u Slovanů v dobách starších*. Díl II. Svazek 2. Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1934, 211 s.
- NIEDERLE, Lubor. *Život starých Slovanů*. Díl I. Svazek 1. Praha: Nákladem Bursíka a Kohouta, 1911, 390 s.
- ADAMOVIČ, Karolína. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. Praha: C.H. Beck, 2001, 136 s.
- HOBZA, Antonín, TUREČEK, Josef. *Úvod do církevního práva*. Praha: Všehrd, 1936, 342 s.
- PARMA, Tomáš. *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii: prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno: Matice moravská, 2011, 636 s.
- PEJŠKA, Josef. *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek třetí, Manželské právo kanonické*. Obořiště: Theologický ústav CSsR, 1934, 307 s.
- VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. díl. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 615 s.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008, 218 s.
- GERYK, Josef. *Osvícenské právnictví – základ novodobého práva*. Brno: Tribun EU, 2008, 220 s.
- HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra a kol. *Mezníky českých právních dějin*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 215 s.
- SCHELLE, Karel a kol. *Počátky moderního státu a práva: vybrané problémy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 66 s.

VESELÁ, Renata. Proměny rodinného práva v průběhu 19. století. In: MALACKA, Michal (ed.). *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnické dny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2006, s. 178-179.

KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, 281 s.

NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada Publishing, 2017, 208 s.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 296 s.

POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo - manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 257 s.

HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia, 1977, 374 s.

ODBORNÉ ČLÁNKY

TILSCH, Emanuel. *O řízení ve věcech manželských*. Právník, 1900, roč. 39, s. 261.

KOZUBÍK, Jan, WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 39.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 124/1968 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

KOMENTÁŘE

ROUČEK, František a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 1. Praha: V. Linhart, 1935, 680 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2020, 1256 s.

ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012, 1120 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 752 s.

BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2014, 768 s.

PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, 3352 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství. Komentář.* 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 558 s.

JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399).

Rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2010, Schalk a Kopf proti Rakousku, č. 30141/04.

Rozsudek ESLP ze dne 21. 7. 2015, Oliari a ostatní proti Itálii, č. 18766/11 a 36030/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2018, sp. zn. 8 As 230/2017-41.

Rozhodnutí Ústavního soudního dvora ze dne 4. prosince 2017, sp. zn. G 258-259/2017-9.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15-1 (N 110/81 SbNU 729).

Rozsudek ESLP ze dne 14.12. 2017, Orlandi a ostatní proti Itálii, č. 56665/09.

Stanovisko generálního advokáta při Soudním dvoru EU ze dne 11. ledna 2018, Relu Adrian Coman a další proti Inspectoratul General pentru Imigrari a další, C-673/16 (v el. sb. rozh.).

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad. *Sňatky a rozvody* [online]. [cit. 9. března 2022]. Dostupné z: [Sňatky a rozvody | Století statistiky \(czso.cz\)](https://www.czso.cz).

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *Nový občanský zákoník. Obecně o rodinném právu* [online]. MSCR: © 2013–2015 [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: [Obecně \(justice.cz\)](https://www.justice.cz).

Advokátní deník. *Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry* [online]. 29. dubna 2021 [cit. 8. března 2022]. Dostupné z: [Poslanci dali šanci uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry – Legislativa - Advokátní deník \(advokatnidenik.cz\)](https://www.advokatnidenik.cz).

Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření manželství* [online]. 20.srpna 2020 [cit. 15.prosince 2021]. Dostupné z: [Uzavření manželství – Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz).

MASCI, David, LIPKA, Michael. *Same-Sex Marriage Around the World* [online]. pewforum.org, 28.10.2019 [cit. 1.12.2021]. Dostupné z: [Gay Marriage Around the World | Pew Research Center \(pewforum.org\)](https://www.pewforum.org).

SUDA, Karel, VINTROVÁ, Anna Katerina. *Rakousko je dalším sousedním státem umožňujícím sňatek homosexuálům. V Česku se na změnu čeká* [online]. pravo21.cz, 15.července 2020 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Rakousko je dalším sousedním státem umožňujícím sňatek homosexuálům. V Česku se na změnu čeká | Právo21 – Právo srozumitelně a pro všechny \(pravo21.cz\)](https://www.pravo21.cz).

CONNOLLY, Kate. *German parliament votes to legalise same-sex marriage* [online]. theguardian.com, 30.června 2017 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [German parliament votes to legalise same-sex marriage | Germany | The Guardian](https://www.theguardian.com).

PÁLOVÁ, Anna. *Historické hlasování o manželství a mnohem víc. Máme za sebou nejúspěšnější rok* [online]. jsmefer.cz, 21. prosince 2021 [cit. 18. února 2022]. Dostupné z: [Historické hlasování o manželství a mnohem víc. Máme za sebou nejúspěšnější rok – JSME FÉR \(jsmefer.cz\)](https://www.jsmefer.cz).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 201* [online]. Česká republika, 2021. Dostupné z: [t020102.pdf](https://www.psp.cz).

VINTROVÁ, Anna Katerina. *Manželství pro všechny* [online]. pravo21.cz, 11. srpna 2018 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Manželství pro všechny | Právo21 – Právo srozumitelně a pro všechny \(pravo21.cz\)](https://www.pravo21.cz).

O'SULLIVAN, Domhnall. *Marriage for all' wins thumping approval of Swiss voters* [online]. swissinfo.ch, 26. září 2021 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: ['Marriage for all' wins thumping approval of Swiss voters – SWI swissinfo.ch](https://www.swissinfo.ch).

PADGETT, Donald. *Switzerland passes marriage equality with huge public support voters* [online]. out.com, 18.prosince 2020 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Switzerland Passes Marriage Equality With Huge Public Support \(out.com\)](https://www.out.com).

HARTINGEROVÁ, Emma. *Stejnopohlavní manželství* [online]. pravni prostor.cz, 23. června 2021 [cit. 2. prosince 2021]. Dostupné z: [Stejnopohlavní manželství | Právní prostor \(pravni-prostor.cz\)](https://www.pravni-prostor.cz).

Jsme fér. *Registrované partnerství není manželství* [online]. 28.listopadu 2017 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Registrované partnerství není manželství \(jsmefer.cz\)](http://jsmefer.cz).

Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření registrovaného partnerství* [online]. 20.srpna 2020 [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Uzavření registrovaného partnerství – Ministerstvo vnitra České republiky \(mvr.cz\)](http://mvr.cz).

Amnesty International. *Je to fér?* [online]. Praha [cit. 2.prosince 2021]. Dostupné z: [Manželství pro všechny \(amnesty.cz\)](http://amnesty.cz).

Shrnutí práce v českém a v anglickém jazyce

Vybrané otázky vzniku manželství

Meritem diplomové práce je jak teoretický, tak praktický pohled na právní institut manželství. Cílem této práce je kritický rozbor právní úpravy manželství, vysvětlení souvisejících institutů a vytknutí případných nedokonalostí. Práce vychází z aktuálně účinné české právní úpravy vzniku manželství a jeho následků, jež je obsažena zejména v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Pro lepší pochopení souvislostí obsahuje historický vývoj manželství od doby římské, přes tereziánské a josefínské období, až po Všeobecný zákoník občanský. První část práce je věnována vymezení pojmu, účelům manželství, předpokladům vzniku manželství, zasnoubení, předdodavkovému řízení, samotnému sňatečnému obřadu a právům a povinnostem manželů. Detailně představuje rozdíl mezi občanským a církevním sňatkem.

V předposlední kapitole je soustředěna neplatnost a zdánlivost manželství. Zde jsem vymezila určité situace, kdy bude možné manželství prohlásit za neplatné či zdánlivé, a to pomocí judikatury a komentářových publikací. Dále uvádím možnosti zahájení takového řízení a následky prohlášení manželství za neplatné či zdánlivé.

Dále jsem se zaměřila na homosexuálně zaměřené jedince, kteří mohou vedle neformálního soužití uzavřít i registrované partnerství, ovšem nemohou uzavřít manželství. V tomto se česká právní úprava liší od některých zahraničních úprav, které povolují uzavřít manželství homosexuálním párům. Poukazuji zde na četnou judikaturu v téhle oblasti. V České republice se jedná se o kontroverzní téma homosexuálního manželství v porovnání s institutem registrovaného partnerství. Práva a povinnosti se u jednotlivých institutů zcela zásadně odlišují. Dále jsem rozebrala právní úpravu zavedení manželství pro všechny napříč několika evropskými státy, která může sloužit jako podnět pro zavedení takového institutu v České republice.

Selected issues of formation of marriage

The merit of the diploma thesis is a theoretical and practical view of the legal institute of marriage. The aim of this work is a critical analysis of the legal regulation of marriage, an explanation of related institutes and pointing out possible imperfections. The work is based on the currently effective Czech legislation on marriage and its consequences, which is contained in particular Act No. 89/2012 Coll., The Civil Code.

For a better understanding of the context, it contains the historical development of marriage from the Roman period, through the Theresian and Josephine periods, to the General Civil Code. The first part of the thesis is devoted to the definition of the concept, purposes of marriage, preconditions for marriage, engagement, pre-marriage proceedings, the marriage ceremony itself and the rights and obligations of spouses. It represents in detail the difference between civil and ecclesiastical marriage.

The penultimate chapter focuses on the invalidity and appearance of marriage. Here I have defined certain situations in which it will be possible to declare a marriage invalid or apparent, using case law and commentary publications. I also mention the possibilities of initiating such proceedings and the consequences of declaring a marriage invalid or apparent.

I also focused on homosexual individuals who, in addition to informal cohabitation, can also enter into a registered partnership, but cannot marry. In this respect, the Czech legislation differs from some foreign regulations, which allow gay couples to marry. I am referring here to the numerous case-law in this area. In the Czech Republic, this is a controversial topic of homosexual marriage in comparison with the institute of registered partnership. The rights and obligations of the individual institutes differ fundamentally. I also discussed the legal regulation of the introduction of marriage for all across several European countries, which can serve as an incentive for the establishment of such an institute in the Czech Republic.

Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce

Seznam klíčových slov v českém jazyce

historie manželství, rodinné právo, rodina, vznik manželství, občanský zákoník, sňatek, předodдавkové řízení, zdánlivé manželství, neplatné manželství, zákonné překážky manželství, stejnopohlavní manželství, registrované partnerství

Seznam klíčových slov v anglickém jazyce

history of marriage, family law, family, formation of marriage, Civil Code, marriage, pre-marriage proceedings, apparent marriage, invalid marriage, legal obstacles to marriage, same-sex marriage, registered partnership